गोवालपरीया लोक-कला संस्कृति

“हुदूम पूजा”

(प्रथम भाग)

शोध कर्ता-

दिलीप कुमार बरुवा

गौरीपुर (आसाम)

भारत देश एक विशाल और सर्व-धर्म सम्मिलित देश है। यहाँ कि जनता अथवा नागरिक धर्म परायण और धर्म भीरु हैं। ये जितना धार्मिक है उतना ही उस धर्म की प्रभूता को मर्यादा भी देना जानते है। श्रध्दा और भक्ति भी उतना ही करते है।तभी हम देख पाते है कि लोक कला कृष्टी से जुडी जितनी भी सारे देश की परम्परा या प्रथायें हैं। सभी किसी ना किसी प्रकृतिक दूर्योग, अथवा अलौकिक शक्ति दूवारा प्रचलित एक हादसा ही था। या देवतावों ने पाप का परिणाम, पाप करने का फल दान किया धारणा हैं। इन सब बातो में कुछ तो समाजोपयोगी अथवा समाज के रीती नीवि में कुछ सामवेदनशिलता, सीरीयसनेस्स होने की वजह भी मिल जाती हैं। जैसे की मनसा पूजा अर्थात सापो की रानी देवी की पूजा, जिससे जन साधारण में एक जिग्यासा एक उत्तसूकता एक सजागता का संचार होता हैं। की सर्प दर्शन से मानव तूरन्त ही नही मरता, अथवा कुछ

उपचार नीति नियम आदि का पालन कर के उसे बचाया भी जा सकता हैं। और मनसा देवी के प्रकोप का डर भी समानान्तर रूप से मन में बसा रहता हैं।

ऐसे ही आसाम प्रदेश की अधिकंश पूजा पर्व अंधविशवास के उपर ही टिकी हुई है। और करीब करीब सभी प्रथा परम्परा धार्मिक न्यू पर ही खडी की गई है।

हूदूम पूजा भी उन्ही में से एक हैं। हूदूम पूजा सारे आसाम प्रदेश मे किया जाता हैं। कही वृष्टि के नाम से अपने सारिरिक सन्तुष्टि के लिये, कही सृष्टि के लिये, वंशवृद्धी हेतू। लेकीन कथन सभी जगह पर एक हैं। जैसे ये कुवारी कन्या दूवारा अथवा कुवारी के लिये किया गया पूजा हैं। लेकीन जगह विशेष इसकी कार्य प्रनाली सुविधा अनुसार बनाली गई हैं। और परिवर्तन भी हुआ हैं इसमें।

अभी के समय में हूडूम पूजा को, पश्चिमी आसाम में, ईसे कहते है कुवारीयों के दूवारा किया गया पूजा वृष्टि होने के लिये फसल प्राप्त करने हेतू किया जाने वाला पूजा। लेकिन देखने में आया पिछले ३५ से ४० वर्षो से देखा जा रहा हैं, ये पूजा धुबडी जिला के अन्तरगत विधवायें भी कर रही हैं। यह निंवशत्र पूजा हैं जो मध्यरात्री के समय किया जाता हैं। जिसमे पुरूष प्रवेश निशेध हैं। सिर्फ 'ओकुमटा' एक लड्के के सिवा ऐसा क्यू?. (ओकुमटा का अर्थ हैं। एक वयस्क अभीभवको का एक मात्र सन्तान(पुत्र) जो शारीरिक रूप से बलशाली है, मानसिक विकास जिसमें बहोत ही कम होता हैं।)

गोवालपारिया हूदूम पूजा के विषय मे आसाम प्रदेश के बहोत सारे लेखको ने लिक्खा है। लेकिन उन सभी को पढने के बाद पता चलता हैं की उनके आलेख में किसी किस्म की भिन्नता अथवा अलग बात, नयापन अथवा नई कोई बात नही हैं और ना ही किसी ने

किसी के आलेख, अथवा प्रबंन्ध के उपर कोई टिप्पणी की हैं। साथ ही एक समान्ता सभी में पाई जाती हैं, वो यू की यह निंवशत्र नृत्य हैं, और वर्षा ना होने के कारण वर्षा कराने के लिये की जाती हैं।

परन्तू किसी ने कुछ अन्दर भीवरी गाँव आदी में जा कर स्वयम कुछ नही किया। एक प्रोफेसर धीरेन दास, के अतीरिक्त वो सज्जन जो कुछ गीत, जो युवतियाँ हूदूम पूजा के समय गाती हैं, और कैसे हूदूम पूजा किया जाता हैं नीती नियम अथवा इस विषय पर बहोत ही कष्ट साध्य प्रचेष्टा के दूवरा संकलन किया है। वर्तमान में स्वर्गवासी हो चुका हैं।

গোৱালপৰীয়া (অবিভক্ত) লোকনাট্য

ড° ধীৰেন দাস

গোৱালপৰীয়া লোকনাট্য কেৱল অসমৰ ভিতৰতে প্ৰখ্যাত নহয়, ভাৰতৰ ভিতৰতো বিশেষভাৱে উল্লেখনীয়। ইয়াৰ সংখ্যাগত আধিক্য আৰু গুণগত বৈচিত্ৰ্যৰ কথা তত্ত্বদৰ্শী পণ্ডিত আৰু সূক্ষ্মদৰ্শী সমালোচকসকলৰ বিচাৰ্যৰ বিষয়। লোকজীৱন বৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ, বহু ক্ষেত্ৰত সূত্ৰ বহিৰ্গত আৰু তেনেভাৱে পৰিচালিতও। মানৱ সমাজৰ বৈজ্ঞানিক জীৱনতকৈ লোকজীৱন আগৰ আৰু প্ৰায় সকলো ক্ষেত্ৰতেই লোকজীৱনৰ পটভূমিতহে বৈজ্ঞানিক জীৱনৰ আৰম্ভণ হৈছে। আজিৰ যুগত ৰচনাৰ বৈজ্ঞানিক ভিত্তিত নাটকীয় বিভিন্ন উপাদান, আদৰ্শ আৰু দৃষ্টিভংগী, ৰচনা আৰু উপস্থাপনৰ বিভিন্ন কলা-কৌশল সম্বলিত আধুনিক, অত্যাধুনিক নাট্য সাহিত্যৰ যি মহীৰুহ সৃষ্টি হৈছে তাৰ গোৰ হ'ল মধ্যযুগীয় নাট্য সাহিত্য আৰু এই দুয়োটিৰে প্ৰাণশিপা হ'ল লোক জীৱনৰ সামূহিক প্ৰচেষ্টা আৰু প্ৰযত্নত জন্ম পোৱা লোকনাট্যহে। প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য দেশৰ লোকনাট্য লোক জীৱনৰ ধৰ্মীয় বা লোক উৎসৱৰ প্ৰসংগতে আৰু প্ৰাংগণতে জন্ম হোৱা বুলি পণ্ডিতসকলে ঠাৱৰ কৰিছে। "পৃথিৱীৰ সকলো দেশতে ধৰ্মোৎসৱৰ পৰাই নাচ, নাটক, অভিনয়ৰ উৎপত্তি হৈছে। পাশ্চাত্যত নাট অভিনয়ৰ জন্ম হৈছিল গ্ৰীচ দেশৰ ডাইনিছিয়ছ (Dinysios) দেৱতাৰ মন্দিৰত ডাইনিছিয়ছৰ পূজা উপলক্ষে .... কৰা গীত-নৃত্য-বাজনাৰ ওপৰত। .... আৰ্যসকলৰ আগমনৰ পূৰ্বত অসমতো শিৱ পূজাৰ প্ৰাধান্য আছিল। পুৰণি অসমৰ শিৱ মন্দিৰত হোৱা দেৱদাসী নৃত্যৰ প্ৰমাণ আছে। সেই কালত অসমত ঘাইকৈ মন্দিৰ প্ৰাংগণেই আছিল নৃত্যগীতৰ ৰংগমঞ্চ। মন্দিৰৰ নৃত্যই ক্ৰমবিকাশৰ ফলত অভিনয়ত পৰিণত হ'ল।[১] অসমৰ লোকনাট্যৰ আলোচনাৰ প্ৰসংগত শংকৰদেৱৰ পূৰ্ব কাললৈ উভতি যাব লগা হয়। কিয়নো তেওঁ চিহ্নযাত্ৰাতেই অংকীয়া নাটকৰ আৰম্ভণি কৰিছিল। এনে কথাৰ আঁত ধৰি ড° সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাই লিখিছে, "প্ৰাচীন অসমৰ প্ৰখ্যাত ৰজাসকলৰ দিনত নৃত্য-গীত-অভিনয়ৰ অনুশীলন হৈছিল। কিন্তু তাৰ স্বাক্ষৰ পাবলৈ নাই। হাজোৰ মাধৱ মন্দিৰ আৰু ডুবিৰ পৰিহৰেশ্বৰ দেৱালয় আৰু বিশ্বনাথৰ শিৱ মন্দিৰত নট-নটীৰ নৃত্য-গীত, অভিনয়ৰ প্ৰচলনৰ বুৰঞ্জী বহুত প্ৰাচীন।.... পুতলা নাচৰ পিচতে উল্লেখযোগ্য নাট্য সমল থকা অনুষ্ঠান হ'ল ওজাপালি।[২] কালিকা পুৰাণৰ পৰা প্ৰসংগ টানি ড° মহেশ্বৰ নেওগে লিখিছে, "কালিকা পুৰাণত আছে পুষ্যা নক্ষত্ৰ-যুক্তা তৃতীয়াত পাঞ্চালিকা বিহাৰ আৰু শিশুৰ কৌতুক আদিৰে চণ্ডীকাক তুষ্ট কৰিব লাগে। ইয়াত পাঞ্চালিকা বিহাৰ কথাটোৱে সম্ভৱতঃ পুতলা নাচ নাইবা পাঁচালী গীতৰ আবৃত্তিক বুজাইছে।[৩] গতিকে শংকৰদেৱৰ পূৰ্বত আৰু সমসাময়িক কালত হোৱা পুতলা নাচ, পাঁচালী নৃত্য-গীত আৰু মন্দিৰ প্ৰাংগণত হোৱা গীতি-নাট্যৰ কথা জানিব পাৰি। এনেবোৰ আহিলাৰ ভিত্তিৰ ওপৰতে পৰৱৰ্তী কালত জনগণ মনোৰঞ্জক আখ্যান বা কাহিনীৰ লগত গীত-পদ-বাদ্য, দৈহিক ভংগিমা বা অভিনয় আৰু সংলাপ সংযুক্ত হৈ যি বিধ পৰিৱেশ্য লোককলাই লোক মানসত ধৰ্মীয় ভাবাদৰ্শ, নীতিজ্ঞান, সামাজিক সংস্কাৰৰ ভাব-ভাবনা সঞ্চাৰ কৰি লোক জীৱন আনন্দমুখৰ কৰাৰ উপৰি জনসমাজত জনশিক্ষা প্ৰদান কৰিছিল সিয়ে সময়ত লোকনাট্য হিচাপে পৰিগণিত হয়।

অতীতৰ বেহুৰেক সামৰি লৈ গোটেই অসমতে বহুতো লোকনাট্য অতীতৰ পৰা বৰ্তমানলৈ প্ৰচলিত আছে যদিও গোৱালপাৰা, বেহাৰত ইয়াৰ প্ৰচলন অধিক বুলিব পাৰি। এনে অনুষ্ঠানৰ জন্ম হ'বলৈ লোক মানসিকতা, পৃষ্ঠপোষকতা আৰু উৰ্বৰা পটভূমিৰ আৱশ্য হয়। নামনি অসমত প্ৰাকশংকৰী যুগৰ পৰা কাব্য-পুৰাণ, শাস্ত্ৰ-ধৰ্মৰ চৰ্চা ও আলোচনাৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি হৈছিল আৰু তেনে পৰম্পৰা পৰৱৰ্তী কাললৈ চলি আহিছিল। চৰ্যাপদ, শ্ৰীকৃষ্ণ কীৰ্তন, শূন্য পুৰাণ আদিৰ জৰিয়তে কাব্য সংগীতৰ এটি ধাৰা পৰৱৰ্তী কাললৈ বৈ অহা দেখা যায়। পৰৱৰ্তীকালত পাল, খেন আদি বংশৰ ৰজাসকলৰ ৰাজত্ব-কালৰে পৰা সেই ধাৰাবাহিকতা অব্যাহত পৰৱৰ্তীকাললৈ বৈ অহাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায় কমতাৰ ৰজা বিশ্বসিংহৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সৃষ্টি হোৱা গীতি -কবিতাৰ ৰচক পীতাম্বৰ, দুৰ্গাবৰ, সুকবি নাৰায়ণ আৰু মনকৰৰ ৰচনা সম্ভাৰেৰে। সি যি কি নহওক বেহাৰ - গোৱালপাৰাই প্ৰাকশংকৰী কালৰে পৰাই লোকনাট্যৰ পৰম্পৰা যথাযথভাৱে বৰ্তাই ৰখা বুলি ক'ব পাৰি। এই বৃহৎ অঞ্চলত মহাভাৰত, ৰামায়ণ আৰু পুৰাণ আদি গ্ৰন্থৰ পটভূমিত ৰচিত লোকনাট্যবোৰৰ বিষয়বস্তু উক্ত গ্ৰন্থবোৰৰ পৰা পোনে পোনে লোৱা নে লোক সমাজত প্ৰচলিত তেনে কথাৰ পৰা লোৱা সি আজিও প্ৰশ্নাতীত নহয়। কাৰণ ভাৰত-ৰামায়ণ, গীতা-ভাগৱত গ্ৰন্থও প্ৰক্ষিপ্ত বচনে গিলি পেলাইছে বুলি পণ্ডিতসকলে কৈ গৈছে। সেই প্ৰক্ষিপ্ত বচন অইন গ্ৰন্থ নাইবা লোককথাৰ পৰা লোৱা হ'ব পাৰে। ৰামায়ণকেন্দ্ৰিক লোকনাটবোৰ ছপা হৈ ওলোৱা বঙালী ৰামায়ণৰ ওপৰতে ভিত্তি কৰা। কিন্তু সেই গ্ৰন্থ ছপা হৈ জন-সমাজত প্ৰচলিত হোৱাৰ বহু বছৰ পূৰ্বৰে পৰা ৰামজানকীৰ কাহিনী যে সমাজত প্ৰচলিত আছিল তাৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰিছে দুৰ্গাবৰৰ গীতি ৰামায়ণে। পদ্মাপুৰাণ, বাঁশী পুৰাণ লোক-নাট্য পদ্মাপুৰাণৰ ভিত্তিত জন্ম পাইছেনে দ্ৰাবিড়ৰ সৰ্পদেৱী মঞ্চমা, নাগম্মা, মুদাম্মাই এই দেশত প্ৰৱেশ কৰিছে সিও চিন্তাৰ কাৰণ। কিয়নো

গোৱালপাৰাত মনসাপূজাৰ বেদীৰ নাম 'মন্দুচ, মন্দুছ' শব্দৰ ধ্বনিগত সাদৃশ্য মঞ্জমা, মুদাম্মা, মনসা অম্বা আদি দ্ৰাবিড়ীয় শব্দৰ মাজত দেখা যায়। কবীন্দ্ৰৰ মহাভাৰতো এই অঞ্চলত প্ৰচলিত আছে। গতিকে ভাৰত-ৰামায়ণ, বিভিন্ন পুৰাণৰ আধাৰত, বিভিন্ন দেৱদেৱীৰ মঠ-মন্দিৰৰ আশ্ৰয়ত আৰু লোকজীৱনৰ আধাৰত গোৱালপাৰা-বেহাৰৰ লোকনাট্যবোৰ জন্ম হোৱা বুলি ভাবিব পাৰি।

বৈচিত্ৰ্যেৰে পৰিপূৰ্ণ গোৱালপাৰাৰ লোকনাটবোৰৰ সমালোচনা প্ৰসঙ্গত ড° বীৰেন্দ্ৰ নাথ দত্তই এইবোৰক পূৰ্ণ নাটকীয় আৰু অৰ্ধ-নাটকীয়, শিৱেন্দ্ৰ নাৰায়ণ মণ্ডলে পৌৰাণিক আৰু আখ্যানমূলক, দ্বিজেন নাথে অনুষ্ঠানমূলক, আখ্যানমূলক আৰু বিবিধ বিষয়ক ভাগত বা ৰচনা-ৰীতি আৰু পৰিৱেশন পদ্ধতিৰ ফালৰ পৰা গীতি-নৃত্য-নাট আৰু লোকনাট আৰু ড° শৈলেন ভৰালীয়ে অসমৰ লোকনাট্যসমূহক নৃত্য-গীতপ্ৰধান, অৰ্ধ-নাটকীয় আৰু যাত্ৰা ভাগত বিভক্ত কৰিছে। ড° বীৰেন্দ্ৰ নাথ দত্তই ওজাপালি, কাতিপূজা, পদ্মাপুৰাণ, চৰক পূজাক অৰ্ধ-নাটকীয় বুলিছে। আনহাতে, ড° শৈলেন ভৰালীয়ে ওজাপালি, বাঁশীপুৰাণ, মাৰৈ বা মাৰাই পূজাক পূৰ্ণ নাটকীয় বুলিছে। ইয়াত দুয়োজন পণ্ডিতৰ মতবিৰোধ হোৱাৰ মূল কাৰণ হ'ল উক্ত বিষয়ৰ নিৰ্ধাৰিত সূত্ৰৰ অভাৱ। কিন্তু দুয়োজন পণ্ডিতে কাতি পূজাক অৰ্ধ-নাটকীয় বুলিছে যদিও সি পূৰ্ণ নাটকীয়হে হ'ব লাগে। এইটো বিবেচনা কৰিব পাৰি যে লোকনাটবোৰ কাহিনী, গীত-নৃত্য-বাদ্য, সংলাপ, সজ্জা আৰু অভিনয়ৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি বিভাগ কৰিব লাগে। এই কেউটা উপাদান থাকিলে লোকনাট্য আৰু এক বা একাধিক উপাদানৰ অভাৱ হ'লে অৰ্ধ-লোকনাট্য বুলিব পাৰি। কিন্তু অধিক অংশক উপাদানৰ অভাৱ হ'লে তাক লোকনাট্য বোলা সমীচীন নহ'ব। এনে দৃষ্টিভংগীৰে চালে চণ্ডীনাচ, বাঁশপূজাৰ নাচ, সোণাৰায়ৰ মাগন নাচক লোকনাট্য বুলিব নোৱাৰি।

১। ৰামায়ণ মহাকাব্যৰ আধাৰত জন্ম হৈছে কুশানগান বা খাৰাতাল, ৰামায়ণগান বা নৃত্য, ভাওগান, ভাৰীগান বা চৈগান, ৰাবাণ গান। কুশান গানৰ গীতাল গীদালক কুশানীত বোলে আৰু তেওঁৰ হাতত বেণা বাদ্যযন্ত্ৰ থাকে বাবে ইয়াক 'বেণাগানো' বোলে। মধ্য পশ্চিম গোৱালপাৰাৰ লগতে বেহাৰতো (উত্তৰবংগ) এই গান আজিও বহলভাৱে প্ৰচলিত আছে। ৰঘুকুলনন্দন ৰামৰ বন্দনাৰে আৰম্ভ কৰি ৰামায়ণৰ যি কোনো এটি কাহিনী ইয়াত গোৱা হয়। গীতালৰ মূল-সহযোগী চৰিত্ৰ হ'ল দোৱাৰী। দলটোত ২/৩ জন গায়ন-বায়ন, ৪/৫ জন পালি, ৭/৮ জনীমান নাচনী লাগে। খোল, দোতাৰা, বাঁহী, মঞ্জুৰী, হাৰমনিয়াম, বেহেলা আদি বাদ্যযন্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰা হয়। গীতালে ওজাপালিৰ ওজাজনৰ দৰে পোছাক পিন্ধে। দোৱাৰীৰ পোছাক বিভিন্ন ৰঙেৰে ৰঞ্জিত হয়। বন্দনাৰ পিছত হাক ডাক দি কাহিনী আৰম্ভ কৰে - পদ পয়াৰ গায়। গীতাল দোৱাৰীয়ে কথোপকথনেৰে গোৱা পদৰ ভাংতি বা ভাঙনি দিয়ে। মাজে মাজে চট্কা, ভাৱাইয়া, দেহতত্ত্বৰ গীতো গায় ধৰ্মীয় কাহিনী শুনাৰ একঘেয়ামী দূৰ কৰিবলৈ। এই জিলাৰ মধ্য অঞ্চলত এই গানক খাৰাতাল, খাৰাপুৰাণ বা খাৰাতালি বুলি কয়। খাৰা অৰ্থাৎ থিয় হৈ এই গান গোৱা বাবে ই খাৰাতাল। বহি বহি গোৱা গানক বইসাতাল বা বইসাতালি বুলি কয়। ই মূলতঃ কুশান গানেই। ৰামায়ণৰ বিষয়বস্তু লৈ গীতাল দাইনাপালি আৰু ৫/৬ জনমান পালিৰে গোৱা আন এবিধ গান হ'ল ৰামায়ণগান। গীতালৰ হাতত চন (চোঁৱৰ) আৰু পালিৰ হাতত খুটি তাল থাকে। সকলোৱে ধুতি পিন্ধে। ভাওগান, ভাৰীগান বা চৈগান মহাপুৰুষৰ চিহ্ন যাত্ৰাৰ পৰ্যায়ৰ। ই ৰামায়ণ বা ৰাম-ৰাৱণৰ গান। অভিনেতাসকলে অভিনয় কৰিবলৈ লোৱা চৰিত্ৰৰে সামঞ্জস্য থকা মুখা পিন্ধি ওখ মঞ্চত অভিনয় কৰে। গান-বাজনা হয় আৰু গীতাল, দোৱাৰী, পালিসকলৰ বাক্য বচনৰ অভিনয় কৰে মঞ্চৰ চৰিত্ৰবোৰে। এই অভিনয়ে পুতুলানাচৰ পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰি আছে।

২। মনসা কাব্য বা পদ্মাপুৰাণৰ ভিত্তিত (ক) মনসা বা পদ্মাপুৰাণ খ। বাঁশীপুৰাণ আৰু গ। ওজাপালি লোকনাট্য প্ৰচলন আছে। সৰ্বভাৰতীয় পৰ্যায়তে গোৱালপাৰাতো সৰ্প পূজাৰ প্ৰাধান্য আছে। বেহাৰ, গোৱালপাৰাত মনসা প্ৰতি মাৰেয়াৰ অৰ্থাৎ গৃহস্থৰ গৃহদেৱী বাবে এই পূজাক মাৰাই পূজাও বোলে। বাঁশীপুৰাণ লোকনাট্যত যোৰবাঁশী বজোৱা হয়, চুকুৰী নাচ নাচে, গীতালৰ হাতত চোঁৱৰ থাকে, বাঁশীপুৰাণ যি কোনো লোক অনুষ্ঠানত পৰিৱেশন কৰিব পাৰে। গীত-নৃত্য-সংলাপ ইয়াত আছে। মানসা বা পদ্মাপুৰাণত বাঁশী নবজায়, চুকুৰী নানাচে। ই কেৱল মনসা পূজাতহে পৰিৱেশিত হয়। গীতালৰ হাতত চোঁৱৰ থাকে। মনসা কাব্যৰ পদবোৰ গীত হিচাপে গোৱা হয় আৰু কথোপকথনেৰে পদবোৰৰ ভাঙনি দিয়া হয়। কেতিয়াবা গীত-নৃত্য আৰু কথোপকথনেৰে মনসা কাব্যৰ কাহিনী ব্যাখ্যা কৰা হয়। ওজাপালি লোকনাট্য বিশেষকৈ দক্ষিণ গোৱালপাৰাত প্ৰচলিত। কামৰূপী ওজাপালি লোকনাট্যানুষ্ঠানৰ লগত ইয়াৰ সাদৃশ্যও মন কৰিব লগীয়া। এই অনুষ্ঠানে জড়িত দেওধায়ে গীত-নৃত্য আৰু সংলাপেৰে নাট্যৰস আৰু অভিনয় মহিমাৰে গোটেই নাট্যানুষ্ঠানটি আকৰ্ষণীয় কৰি দৰ্শক শ্ৰোতাক বিমল আনন্দত নিমজ্জিত কৰি ৰাখে।

৩। শিৱপ্ৰধান শিৱ পুৰাণ, স্কন্দ পুৰাণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি চৰকপূজা, কাতিপূজা অনুষ্ঠান সৃষ্টি হৈছে। এই দুয়োটি অনুষ্ঠান পৰিৱেশনত পূৰ্ণ পৰ্যায়ৰ লোকনাট্যানুষ্ঠান পৰিৱেশিত হয়। চৰকপূজা পুৰুষ প্ৰধান অনুষ্ঠান আৰু ইয়াত পুৰুষৰ প্ৰৱেশ নিষেধ। দুয়োটি অনুষ্ঠানতে কাহিনী-গীত-নৃত্য আৰু অভিনয় আছে। প্ৰথমটিত শিৱ পাৰ্বতীৰ বিয়াই দ্বিতীয়টিত কাৰ্তিকৰ জন্ম কথাই প্ৰাধান্য পাইছে। দুয়োটি অনুষ্ঠানতে বহু চৰিত্ৰই অংশ গ্ৰহণ কৰে। চৰকপূজাত যাদুবিদ্যাৰ প্ৰভাৱো দেখা যায়।

৪। পালাগান বা দোতৰাৰ গান ঃ

পালাগানৰ অৰ্থ হ'ল পালা (কাহিনী) থকা গান। ইয়াত দোতৰা মুখ্য যন্ত্ৰ বাবে ইয়াক দোতৰাৰ গানো বোলে। উপস্থাপনত গীতাল দোৱাৰী, পালি, গায়িন-বায়িন, চুকুৰী আদি থাকে আৰু পৰিৱেশনত দোতাৰা, হাৰমনিয়াম, বাঁশী, একতাৰা, বেণা, গোপীযন্ত্ৰ, বেহেলা, মঞ্জুৰী আদি বাদ্যযন্ত্ৰ ব্যৱহাৰ কৰে। পালাগানৰ কাহিনী পৌৰাণিক, ঐতিহাসিক, কাল্পনিক হ'ব পাৰে। ইয়াৰ আন এটি নাম কেচ্ছাবন্দী। কেচ্ছা শব্দৰ অৰ্থ হ'ল সাধুকথা বা কাহিনী। গতিকে কেচ্ছা (কাহিনী) থকা বাবে ই কেচ্ছাবন্দী। তেনেদৰে পালা থকা বাবে ইয়াক পালাবন্দীও বোলে। পুৰণি বেহাৰ, গোৱালপাৰাত প্ৰচলিত কিছুমান পালা গান এনেধৰণৰ ঃ

১। মহাভাৰতৰ পৰা লোৱা ঃ হৰিশ্চন্দ্ৰ, নলদময়ন্তী, দাতাকৰ্ণ, বৃষকেতু আদি।

২। কাল্পনিক ঃ বেলমতী, শীতবসন্ত, মদনকুমাৰ, কমলাৰ বনবাস।

৩। পীৰফকিৰৰ গান ঃ সত্যপীৰ, মাণিকপীৰ, সোণাপীৰ, মনাইপীৰ।

৪। বাৰমাসী ঃ কন্যা বাৰমাসী, শান্তি বাৰমাসী, নাৰী বাৰমাসী আদি।

লোক সাহিত্য গতিশীল, লোকনাট্যও। অতীতৰ লোকনাট্যৰ উপাদানৰ অৱলম্বনত বা পুৰণি ৰীতিৰ আধাৰত নতুন বিষয় বস্তু সংগ্ৰহ কৰি নতুন লোকনাট্য ৰচিত হৈ আছে। শিৱানন্দ শৰ্মাৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ পোৱা 'গোৱালপাৰা জিলা সংস্কৃতি সংৰক্ষণ, স্মৃতিগ্ৰন্থৰ ৩ পৃষ্ঠাত লিখিছে, "মুছলমান ধৰ্ম প্ৰৱৰ্তিত হোৱাৰ পিছত এই (ময়নামতী) কাহিনীৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি এই অঞ্চলৰ গীতালসকলে মৰিচমতী, কেশমতী, ভেলোৱা সুন্দৰী, ৰাজবালা আদি (লোকনাট্যৰ উপযোগী) গীত ৰচনা কৰিছে।" তেনেদৰে সত্যপীৰৰ গানৰ আৰ্হিত সাতসতীন, আইনামতী আদিও ৰচিত হৈছে। লোক সাহিত্য বা লোকনাট্যৰ ই স্বভাৱজ ধৰ্ম। লোকনাট্যবোৰত একেটি উৎকণ্ঠা মিশ্ৰিত কাহিনীৰ উপৰি লোকগীত-মাত, নৃত্য-বাদ্য আৰু সংলাপ থকা বাবে এইবোৰে আজিৰ অত্যাধুনিক যুগতো জনসাধাৰণৰ প্ৰভূত সমাদৰ পাই আছে আৰু জনজীৱন থকালৈ সমাদৃত হৈ থাকিব। আধুনিক বিজ্ঞান বহুদূৰ আগবাঢ়ি আহিছে। কিন্তু জন-সংস্কৃতি কোনো দেশতেই আজিও ম্লান হোৱাহি নাই। বিজ্ঞানৰ চৰম উৎকৰ্ষতাৰ দিনতো জন-জীৱন থাকিব আৰু জন-সংস্কৃতিও থাকিব বুলি ধাৰণা কৰিব পাৰি।

গোৱালপৰীয়া লোকনাট্যৰ আংগিকৰ কথাও মন কৰিব লগীয়া। প্ৰকৃত লোকনাট আৰম্ভ হোৱাৰ আগতে বন্দনা অনুষ্ঠান আৰম্ভ হয়। আৰম্ভণিতে খোল বাদকসকলে নৃত্যৰ লগতে বিভিন্ন তালৰ বিভিন্ন বোলবোৰ খোলত বজায়। লগে লগে গীতালে খোলৰ বোলবোৰ মুখেৰে মাতি যায়। শুভানন্দ চক্ৰৱৰ্তীয়ে মহাপুৰুষৰ সত্ৰীয়া নাচত ব্যৱহাৰ কৰা মৃদংগ ধেমালি, মণিপুৰী নৃত্য পদ্ধতি আৰু ভাৰত নাট্যমৰ লগত ইয়াৰ সাদৃশ্য থকা বুলি লিখিছে। নাট আৰম্ভ হোৱাৰ আগত কৰা এই অনুষ্ঠানটিক আসৰ বন্দনা বুলি কোৱা হয়। এই আসৰ বন্দনাৰ ক্ৰম এনেধৰণৰ ঃ

১। আসৰ বন্দনা ঃ ক) সকলোবোৰ ধ্বনি যন্ত্ৰ একেটি সুৰ বা ৰাগত বান্ধি লোৱা হয় আৰু পিছত যন্ত্ৰবোৰৰ বন্দনা আৰু দৰ্শক ৰাইজৰ বন্দনা কৰা হয়।

খ) থলা বন্দনা অৰ্থাৎ যিডোখৰ ঠাইত বহি বিভিন্ন বাদ্য যন্ত্ৰ বজাই নৃত্য-গীত অভিনয় কৰি লোকনাট্য পৰিৱেশন কৰিব আৰু যি ঠাইত বহি বা থিয় হৈ দৰ্শক শ্ৰোতাই লোকনাট্য উপভোগ কৰিব সিয়ে থলা আৰু তাৰ অপায়-অমংগল দূৰীকৰণৰ বাবে কৰা বন্দনাই থলা বন্দনা।

গ) দেৱ বন্দনা ঃ এই বন্দনাৰ ভেদ দেখা যায়। সাধাৰণতে ব্ৰহ্মা-বিষ্ণু-মহেশ্বৰ, বাগেশ্বৰী সৰস্বতী, গুৰু গোসাঁইৰ বন্দনা কৰা দেখা যায়। উত্তৰ দক্ষিণ-পূব-পশ্চিম দিশ দিগপালৰ বন্দনা, কৈলাস, পাহাৰ-পৰ্বত, সাগৰ বন্দনাও কৰা হয়। কুশান গানত এইবোৰৰ উপৰি দশৰথ, শ্ৰীৰাম-জানকী, হনুমান আদিৰ বন্দনা কৰা দেখা যায়।

ঘ) হাক ডাক ঃ বন্দনা শেষ হোৱাৰ পিছত গীতাল বা কুশানীয়ে হাক ডাক দিয়ে। ই লোকনাট্য আৰম্ভ হোৱাৰ প্ৰাক্কালত নাট্যদলৰ মূলজনে দীঘল সুৰে পদ মাতি সকলোকে নাট্যাৰম্ভৰ ইংগিত দিয়া বচন। যেনে ঃ

ও... হে..., আহাৰে হায় হায়,
ওৰে আজ আনন্দেৰ সীমা নাই,
চান্দ বদনে হৰি বলোৰে ভাই।।

এই কেউটি অংগ সমাপ্ত হোৱাৰ পিছত প্ৰকৃত লোকনাট্য আৰম্ভ হয়। গতিকে এই ছোৱাক পূৰ্বৰংগ বোলা যায়।

২। লোকনাট্যৰ দল ঃ একোখন লোকনাট পৰিৱেশন কৰিবলৈ ২০ ৰ পৰা ২৫ জনলৈ মানুহৰ আৱশ্যক হয়। গোটেই দলটিৰ ভিতৰত মুখ্য স্থান লৈ থাকে গীতালে। তেওঁক মূল বুলিও কয়। তেওঁৰ প্ৰধান সহযোগী হ'ল দোহাৰ, দোহাৰী বা দোৱাৰী। মুখ্যত এই দুই চৰিত্ৰৰ গান আৰু বাক্য বচনেৰে পালাগানৰ কাহিনী আগ বঢ়াই নিয়া হয়। দলটো ৮/১০ জনীমান নাচনী (ডেকা ল'ৰাই নাচনীৰ বেশ লয়) বা ছুকুৰী/ছুকুৰী থাকে, দুজন বায়িন, ৪/৫ জনমান গায়িন (বায়ন, গায়ন) বা পালি/পাইল অৰ্থাৎ গীতাদিত সহযোগ কৰা মানুহ আৰু বাঁহী, দোতৰা, বেহেলা, হাৰমনিয়াম, গোপীযন্ত্ৰ, মঞ্জুৰীধাৰক থাকে। দোৱাৰীৰ পোছাক হাস্যৰসোদ্দীপক হয়। বাকীবোৰৰ মাৰ্জিত ৰুচিৰ পোছাক হয়। কুশান গানত বেণা, পল্লাপুৰাণত চৰ গীতালৰ হাতত থাকে। ভাও, ভাৰী বা ছৌগানত মুখা ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

৩। মঞ্চ বা দৰহ্যঃ মুকলি আকাশৰ তলতে লোকনাট্যৰ মঞ্চ তৈয়াৰ কৰা হয়। মঞ্চৰ মাজত গায়িন, বায়িন, পালিসকলে নানান বাদ্যযন্ত্ৰ লৈ মুখামুখিকৈ বহে। তেওঁলোকৰ চাৰিওফালে ১০/১২ হাত বহল এডোখৰ ঠাই থাকে। ইয়ে মঞ্চ। দৰ্শক শ্ৰোতাই চাৰিওফালৰ পৰা লোকনাট্য চাব পাৰে।

৪। উপস্থাপন ঃ লোকনাট্যৰ উপস্থাপন ৰীতি সবাতকৈ আকৰ্ষণীয়। প্ৰথমতে পদ গায়, পিছত তাৰ ভাংতি দিয়ে। গীত-পদ-নৃত্য-সংলাপৰ উপৰি অভিনয়ো যুক্ত হৈ থাকে। মূল কাহিনীৰ লগতে কেতিয়াবা লোকগীতো গোৱা হয়। কেতিয়াবা খেমটা গায়। আকৌ ৰাইজৰ অনুৰোধত কেতিয়াবা দোৱাৰী উঠে। তেতিয়া মূল কাহিনী বন্ধ থাকে। দোৱাৰীয়ে আন সহযোগীৰ সহায়ত হাস্য কৰুণ ৰসোদ্দীপক নতুন কাহিনী উপস্থাপন কৰে আৰু শ্ৰোতা দৰ্শকক বিভিন্ন ৰসত নিমজ্জিত কৰি ৰাখে। দোৱাৰী চৰিত্ৰৰ কামকাজৰ 'ভাউৱা' চৰিত্ৰৰ লগত মিল আছে। ভাউৱাই 'ভাউৱা উঠা' কথাটোৰ 'দোৱাৰী উঠা' কথাটোৰ লগত মিলো দেখা যায়। মূল কাহিনীৰ বহিৰ্গত এই আটাইখিনিয়ে আধুনিক নাটকৰ নাট্য বিৰামৰ দৰে কাম কৰে। গীতাল চৰিত্ৰক অংকীয়া নাটকৰ সূত্ৰধাৰৰ লগত তুলনা কৰিব পাৰি। কিন্তু দোৱাৰী চৰিত্ৰ তাতোকৈয়ো এখোপ চৰা। এই চৰিত্ৰ সৃষ্টিত ১৪ বছৰৰ প্ৰশিক্ষণ লাগে বুলি জনমতো আছে।

৫। ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা ঃ অংকীয়া নাটকৰ মুক্তি মংগলৰ দৰে গোৱালপৰীয়া লোকনাট্যৰ শেষৰ অংগটি হ'ল ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা। অনুষ্ঠানৰ একেবাৰে শেষত নাট্যদলৰ মানুহবোৰে অজ্ঞানকৃত ভুল-ভ্ৰান্তিৰ, বাক্য-বচনৰ বাবে ৰাইজৰ ওচৰত আঁঠু লৈ ক্ষমা বিচাৰে-কেতিয়াবা বিদায় গীতেৰে, কেতিয়াবা ক্ষমা প্ৰাৰ্থনাৰে। ই বৰ কৰুণ। তাৰ সাক্ষী উপস্থিত ৰাইজ আৰু দলৰ মানুবোৰৰ চকুৰ পৰা বিদায় মুহূৰ্তৰ ওলাই অহা চকুপানী।

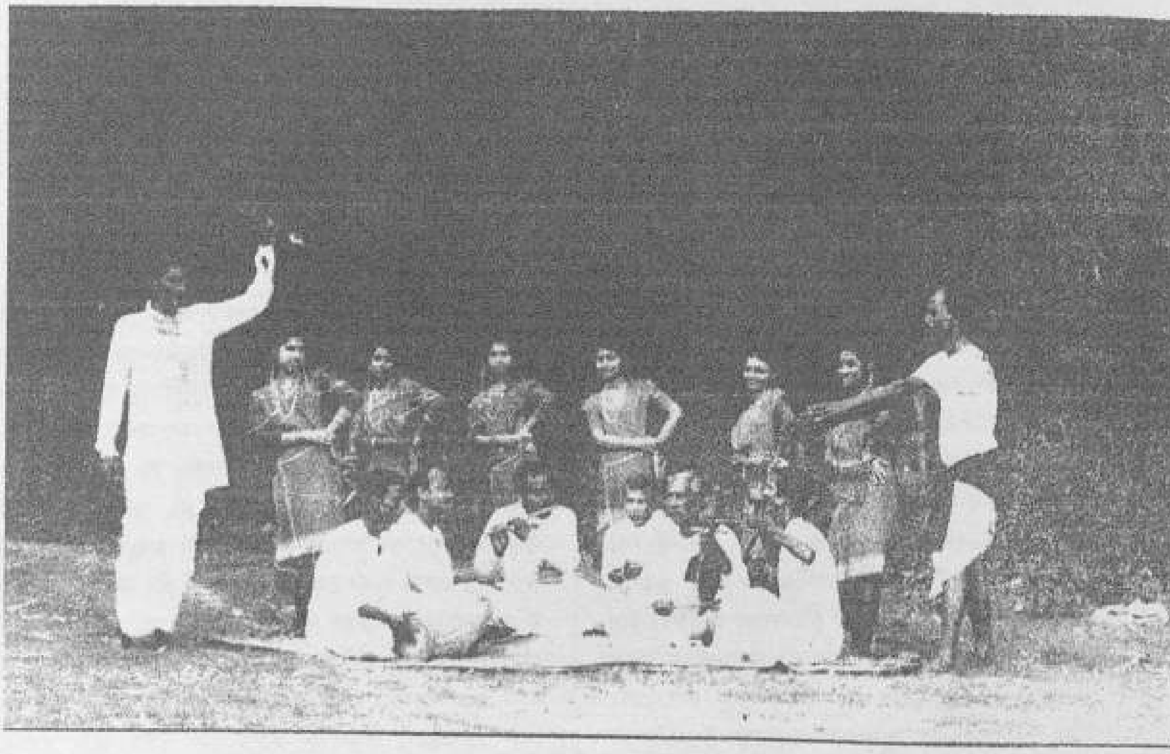

কুশান নৃত্য

বাঁশীপুৰাণ নৃত্য

১০৮/চান্দৰডিঙা

লোকনাট্যবোৰৰ আলোচনাৰ লগতে ভৱিষ্যতৰ কথাত চিন্তা কৰা উচিত। লোকনাট্যবোৰৰ বৰ্তমানৰ ৰূপ দেখি নিশ্চিতকৈ অনুমান কৰা যায় যে ইয়াৰ অতীত দৃঢ় ভিত্তিৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত আছিল আৰু সি আছিল গৌৰৱোজ্জ্বল অধ্যায়। আজিৰ জটিলতৰ সাংস্কৃতিক সমন্বয় আৰু সংঘাতৰ দিনতো এই লোকনাট্য সংস্কৃতি অম্লানবদনে বৈ আছে যদিও ভৱিষ্যৎ সম্বন্ধে এই বিষয়ে চিন্তাৰ কাৰণ নাই বুলি ক'ব নোৱাৰি। আধুনিক শিক্ষাৰ বিস্তাৰ আৰু অৰ্থনৈতিক সমস্যাই সৃষ্টি কৰা ঔদাসীন্যৰ আঘাত এই সংস্কৃতিৰ ওপৰত পৰাৰ স্বাক্ষৰ বৰ্তমানে বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত পোৱা যায়। ভৱিষ্যতে এনে আঘাত উত্তৰোত্তৰ বৃদ্ধি পাব বুলি ভাবিব পাৰি। এনে ক্ষেত্ৰত জাতিৰ এই আপুৰুগীয়া সাংস্কৃতিক সম্পদ লোকনাটৰ ভৱিষ্যত সম্বন্ধে সন্দিহান হ'ব লগা হয়। বিলুপ্তিৰ পৰা ৰক্ষা কৰি ইয়াৰ ভৱিষ্যত উজ্জ্বলতৰ কৰি তুলিবলৈ চৰকাৰ, সমাজ আৰু সংশ্লিষ্ট শিল্পী সমাজে দায়িত্ব মূৰ পাতি লোৱা উচিত। কাৰণ সংস্কৃতিয়ে মানৱ জাতি, গোষ্ঠীৰ পৰিচয়ৰ প্ৰমাণপত্ৰ। ই পূৰ্বপুৰুষৰ সংবাদ সম্বলিতও। পেটত গামোচা বান্ধি কোনো শিল্পীয়ে সংস্কৃতি সংৰক্ষণৰ বাবে সেই সংস্কৃতিৰ সাধনা কৰি থাকিব নোৱাৰে —এই কথাটি সকলো পক্ষই বিবেচনা কৰা উচিত আৰু এই বিষয়ে দায়িত্ব মূৰ পাতি লোৱা উচিত।

বেহাৰ-গোৱালপাৰাৰ লোক সংস্কৃতিৰ বৈচিত্ৰ্যৰ কথা বিশেষভাৱে মন কৰিব লগীয়া। কিন্তু প্ৰাগজ্যোতিষ ৰাষ্ট্ৰৰ পৰা ধাৰাবাহিকতা ৰক্ষা কৰি থকা এই সংস্কৃতিয়ে আজিৰ এই অত্যাধুনিক যুগতো প্ৰকৃত বিশ্লেষণৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছে। সেয়ে অসমৰ সাংস্কৃতিক সঞ্চালকালয়ে প্ৰতি বছৰে গোৱালপাৰাৰ দক্ষিণ, মধ্য আৰু পশ্চিম অঞ্চলক সামৰি তিনিটাকৈ সাংস্কৃতিক সমাৰোহ পাতক আৰু অসম আৰু বাহিৰৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লোক সংস্কৃতি বিষয়ক অধ্যয়নপুষ্ট পণ্ডিতসকলক নিমন্ত্ৰণ কৰি আনি সেইবোৰ দেখুৱাই সাংস্কৃতিক উপাদানবোৰৰ যথাযথ আলোচনাৰ ব্যৱস্থা কৰক আৰু এনে অনুষ্ঠানৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ দায়িত্ব লওক অসম চৰকাৰে। আমি ভাবো, এই বৃহৎ অঞ্চলৰ সাংস্কৃতিক উপাদানবোৰৰ তত্ত্বমূলক সম্যক আলোচনা এতিয়াও বাকী আছে আৰু এনে আলোচনাই সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰত নতুন দিশো উন্মোচন কৰিব পাৰে। সেয়ে এই প্ৰস্তাৱ সংশ্লিষ্ট কৰ্তৃপক্ষসমূহে বিবেচনা কৰা উচিত।

আমি ভাৰতবাসী লোক সংস্কৃতিৰ পটভূমিত জন্মগ্ৰহণ কৰিছোঁ, সেই সংস্কৃতিৰে লালিত-পালিত হৈ বৰ্ধিত হৈছো আৰু লোক সংস্কৃতিৰ সংস্কাৰৰ জৰিয়তেই আমি পৃথিৱী এৰি গৈ আছো। ধৰ্মীয় নীতি-নিয়ম, আত্মা -পৰমাত্মাৰ দাৰ্শনিক তত্ত্বও আদৰ্শ জীৱনত খটোৱাতকৈ ভাৰতত প্ৰধানকৈ লিখিব, ক'বলৈহে ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ভাৰতত বিজ্ঞান আৰু বৈজ্ঞানিকৰ যিমানেই প্ৰাদুৰ্ভাৱ নাথাকক কিয়, বিজ্ঞানীসকলো যে জন-সাধাৰণৰ লৌকিক মানসতাপূৰ্ণ আৰু লোক সংস্কৃতি আৰু লোক সংস্কাৰত ডুব গৈ আছে, সেইটো স্পষ্টকৈ প্ৰমাণ পোৱা গৈছে ভাৰতীয় বিজ্ঞানী সংস্থাই মাটিৰে নিৰ্মিত নিৰ্জীৱ গণেশ দেৱতাই গাখীৰ খোৱা বুলি কোৱা কথাত। গতিকে যি জন-সংস্কৃতি জন-জীৱনৰ ত্ৰিকাল ব্যাপ্ত আৰু সৰ্বস্তৰৰ মানুহেৰে ওতপ্ৰোতভাৱে জড়িত সেই সংস্কৃতিৰ নিৰপেক্ষ অধ্যয়ন অতিকৈ কাম্য। এই দৃষ্টিভংগীতে লোকনাট্য আৰু ই যি সংস্কৃতিৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ সেই সংস্কৃতিৰ অধ্যয়ন হ'ব লাগে। কিয়নো লোক সংস্কৃতিৰ এটি উপাদানক একেবাৰে পৃথকভাৱে লৈ আলোচনা কৰা সম্ভৱ নহয়। লোক সংস্কৃতিৰ উপাদানবোৰ পৰস্পৰে অংগাংগীভাৱে জড়িত। গতিকে বহু শতাব্দী অতীতৰ পৰা পৰিবৰ্তন, পৰিবৰ্ধনেৰে আজিলৈ আগবাঢ়ি অহা আৰু ভৱিষ্যতলৈ গতি কৰা এই লোক সংস্কৃতিৰ পূৰ্ণাংগ আলোচনা দৰ্কাৰ।

অতীতৰ কেবাশ বছৰ অতিক্ৰম কৰি আহোঁতে এই সংস্কৃতিয়ে বহুত উপাদান হেৰুৱাই আৰু বহুতো নতুন উপাদান গ্ৰহণ কৰি আহিছে। কিন্তু এই গ্ৰহণ- বৰ্জনৰ দিশ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ আজি আমাৰ হাতত কোনো সম্বল নাই, সাক্ষী, প্ৰমাণ নাই। কিন্তু আজি আমি আমাৰ হাতত যিখিনি পাইছো তাকো যদি লিখিত ৰূপত সজ্জিত কৰি এৰি থৈ যাব নোৱাৰো, তেন্তে তিনি-চাৰিশ বা ততোধিক বছৰ পিছত আমাৰ বংশধৰ গৱেষকে আজিৰ (১৯৯৭) সমাজ জীৱনৰ অধ্যয়ন কৰিবলৈ যাওঁতে কোনো উৱাদিহ নেপাই, উজুটি খাই আমাক ধিক্কাৰ দিব। গতিকে ভৱিষ্যতৰ বাবে ই অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ কাম আৰু ইয়াক সত্য আৰু সঠিক ৰূপত নিষ্ঠাৰে লিখি থৈ যোৱাটো বৰ্তমান পুৰুষৰ এক অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ দায়িত্ব। লোক সংস্কৃতিক লৈ সমাজ জীৱন আৰু সমাজ জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি লোক সংস্কৃতি বৰ্তি থাকে। গতিকে লোক সংস্কৃতিৰ মাজত সেই সমাজ জীৱনৰ স্বৰূপ দেখা যায়। সেয়ে লোকনাট্যকে আদি কৰি এই বৃহৎ অঞ্চলৰ লোক সংস্কৃতিৰ সৰ্বদিশ সামৰি বৈজ্ঞানিক ভিত্তিত কৰা আলোচনাৰ দুৱাৰ মুকলি কৰা হওক আৰু ভৱিষ্যৎ পুৰুষৰ বাবে কৰি থৈ যাব লগা কামফেৰাও আৰম্ভ কৰা হওক।

(প্ৰায় এবছৰ আগত লেখকে কলা তীৰ্থত (গুৱাহাটী) জমা দিয়া 'গোৱালপৰীয়া লোকনাট্য'ৰ প্ৰায় ৩৫ পৃষ্ঠাৰ প্ৰবন্ধটিৰ ছাঁ লৈ কথাখিনি যুগুতোৱা হৈছে।)

— ধীৰেন দাস

हूदूम पुजा में गाये जाने वाले गीत का हिन्दी अनुवाद के साधा मुखरा के दो चार लाइन दे रहा हूँ।

पश्चिमी आसाम में हूदूम पूजा करने के समय केले के पेड. को हूदूम देव के प्रतीक के रूप में मैदान मे गार कर ये पौधा अकुमटा लडका अर्थात जो अभिभावक अधीक उम्र के हो गये हैं और उन के दूवारा एक मात्र संतान लडका हो उसे ही ईस कार्य में सम्मीलित किया जाता हैं। वही लडका पेड गारता है ईस पूजा मे कुछ सामाजीक तौर पर नंगा गीत का भी प्रचलन रहा हैं। उत्तैजक काम वासना से पूर्ण। उन गीतो का हिन्दी अनुवद कर रहा हूँ। सहज भाव का हिन्दी अनुवाद के साथ

गीतो के मुखरा के दो चार लाइन
जागीये जागीये हूदूम देव, आज की रात।
गृहस्थ करे पूजा, देकर दीप, सूप के साथ।।
काला मेघ, सफेद मेघ,बूला कर लावो बारीस।
अन्धेरा घिरे आये ऐसे, आये तूफानी बारिश।।

हूदूम देव, हूदूम देव,
एक चुल्लू पानी देवो,
असूच हूँ, नही हैं पानी,
असूची ही कूटूं धान पीसू आटा।
काला मेघ, सफेद मेघ।
मेघ मेरे सुन्दर भाई।।एक झलक पानी दो।
नहा धो के घर जयें।।

ऐसे ही प्रारम्भिक गीतो से रमणियाँ (विवाह तथा विधवाये) गीत गाती हुई कामोत्तेजक भंगिमा के साथ नृत्य करती है और धीरे, धीरे ये क्रियाये क्रमश बढती जाती हैं।

आवोरे हाडिया मेघ, आवो रे पर्वत लांघ कर।
तेरे को बान्ध रखूंगी माया के केश से।।
आवो रे कालिया मेघ, आवो पर्वत फांद कर।
तेरे को मेघ बान्ध, रखूंगी गले के हार से।।

रमणियाँ आहिस्ता आहिस्ता उत्तेजित होते रहती हैं। और क्रमस गती विधीया उत्तेजक बढती ही जाती हैं। समाज के निती नियम पाबंदियो के चलते शारिरीक संतुष्टी के लिये ये रमणिया ये पध्दती अपनाती थी। आज न तो बारिश अथवा वर्षा की जरूरत हैं न ही वासना तृप्ति के लिये किसी हूदूम पूजा के आयोजन की। लेकीन एक बात है। आदि-काल से अब तक वासना श्रिष्टी के लिये वंश वृधी के लिये ही समज मे विभिन्न तरह की क्रिया कलाप रचना की गई हैं।

इनमे सर्व शेष्ठ महा ग्रन्थ है महाभारत जिसमे कुछ बाते खुलकर और स्पष्ट रूप से समाज में समाज के सामने रखा गया हैं इस मे कृष्णा गोपीनिया लिला मे भी बहोत कुछ साफ होती हैं।
असमीया कामरूपीया लोको गीत मे हैं जैसेः-

१) ओ निलाज (बेशरम) कानू मेरे लहंगे को मत छूना।

२) ओ श्याम कालिया आज भागोगी कहा बचोगे कैसे। यमूना के रेत मे रास करने के समय चारो तरफ से घेर कर बान्धेगे।

३) श्यम कालीया आज भागो गे कहाँ यमुना तीर रेत मे रासलीला करते हुये घूमा घूमा के बान्धेगे तूझे।

पुत्र प्राति यंझ करवाने के बाद (रामायण के उल्लेख अनुसार) ही राजा दशरथ को चार पुत्र की प्रापती हुई।

ব্যুৎপত্তি অন্বেষণৰ আলোকত হুদুম পূজা

দীনেশ কলিতা

বর্ণাঢ্য লোক-সংস্কৃতিৰ উৰ্বৰ ভূমি গোৱালপাৰা জিলা। এই জিলাখনে অসম তথা ভাৰতক ভৌগোলিকভাৱে যেনেদৰে 'প্ৰান্ত প্ৰহৰী' হৈ ৰক্ষণাবেক্ষণ দি আছে তেনেদৰে ইয়াৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্য সম্বলিত লোক-সংস্কৃতিয়ে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বৰভেটিটো মজবুতকৈ ধৰি ৰাখিছে। আনুষ্ঠানিক, অনানুষ্ঠানিক, ধৰ্মসাপেক্ষে, ধৰ্মনিৰপেক্ষ আদি লোক-সংস্কৃতিৰ সকলো শাখা-প্ৰশাখাৰে এই প্ৰান্ত জিলাখন উপচি আছে। ধৰ্মসাপেক্ষ লোক-সংস্কৃতিৰ এপদ হ'ল — 'হুদুম পূজা'।

হুদুম পূজা গোৱালপৰীয়া আইসকলৰহে পূজা। আচৰণবিধিৰ ফালৰ পৰা ই গুপ্ত পূজা। পুৰুষৰ প্ৰৱেশ নিষিদ্ধ এইবিধ পূজাই গোৱালপৰীয়া আইসকলৰ মাজত কেতিয়া, কেনেকৈ ঠাই পালে তাৰ অন্বেষণ বৰ কষ্ট-কল্পিত। কিন্তু মানৱ সভ্যতাৰ পতনৰ কিছু বছৰ পিছৰ পৰা এইবিধ পূজা চলি আহিছে বুলি ভবাৰ অৱকাশ পোৱা যায়। গোৱালপৰীয়া লোক-সংস্কৃতিৰ সাধক শিৱেন্দ্ৰ নাৰায়ণ মণ্ডল, সন্ধিয়া ৰায় প্ৰমুখ্যে আন পণ্ডিতসকলৰো অভিমত এই যে — 'স্মৰণাতীত কাল'ৰ পৰা এই পূজা চলি আহিছে। দেশত যেতিয়া দীৰ্ঘদিন ধৰি অনাবৃষ্টি হয়, কৃষকে যেতিয়া পানীৰ অভাৱত খেতি-বাতি কৰিব নোৱৰা হয় তেতিয়া বৰষুণ আনিবৰ বাবে এই পূজা কৰা হয়। (কামৰূপৰ ফালে বৰষুণ অনাবলৈ 'বেং বিয়া' পাতে আৰু ঢেকী চুৰ কৰি ৰাস্তাৰ দাঁতিত পুতি থয়।)

হুদুম পূজা গভীৰ নিশা জনসমাগমহীন কোনো নিৰ্জন স্থানত বা নৈৰ পাৰত অনুষ্ঠিত কৰা হয়। "এই পূজা কৰাৰ বাবে এজোপা কলগছ, এটা জলপূৰ্ণ ঘট, এখন নতুন কুলা, ফেচু চৰাইৰ বাঁহ আৰু বেশ্যাৰ চুলি সংগ্ৰহ কৰা হয়। তদুপৰি বাৰ শইচ (বাৰ প্ৰকাৰ শস্য), নৈবেদ্যৰ ফল-মূল, গুড়, চেনি আদিও লাগে। হুদুম পূজাৰ কাৰণে এটি সন্তানৰ জননীৰ গা-ধোৱা পানী অপৰিহাৰ্য উপকৰণ। পূজাৰ কাৰণে নিৰ্দিষ্ট ঠাই ডোখৰ পৰিস্কাৰ-পৰিচ্ছন্ন কৰাৰ পিছত তাত এটা গাঁত খন্দা হয় আৰু সেই গাঁতটোত বেশ্যাৰ চুলি, ফেচুলুকাৰ বাহ আৰু এটি সন্তানৰ মাকৰ গা-ধোৱা পানী ঢালি দিয়া হয়। ঘাই পূজাৰিণীজনীয়ে উকলিৰ মাজেদি বিবস্না হৈ কলগছডাল সেই গাঁতটোত পুতি দি নতুন কুলাখনৰ ওপৰত গা ধোৱে। তাৰ পিছত পুনৰ সঘনাই দিয়া উকলিৰ মাজত কুলাত থকা পানী ঢালি হুদুমদেৱৰ প্ৰতীক কল গছজোপাক গা ধুৱাই কল গছৰ গুৰিত ঘট স্থাপন কৰা হয়। ঘট স্থাপন কৰাৰ পিছত ধূপ-দীপ-নৈবেদ্য আদি সজায় হুদুমদেৱৰ সন্তুষ্টি সাধনৰ কাৰণে পূজাৰিণী আৰু নাচনীসকলে উলংগ হৈ নৃত্য-গীত কৰে।"[1]

কল গছজোপাক শ্ৰীসন্ধিয়া ৰায়ে তেওঁৰ "গোৱালপাৰা লোকগীত" শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত হুদুম দেওৰ প্ৰতীক বুলি কৈছে। তেওঁৰ মতে — "অনাবৃষ্টিৰ সময়ত কৃষকে যেতিয়া খেতি কৰিব নোৱৰা হয় তেতিয়া জীৱন্ত "হুদু" চৰাই আনি আঁউসীৰ এন্ধাৰ ৰাতি পথাৰত এটি খুটিত বান্ধি গাঁৱৰ তিৰোতাসকলে উলংগ হৈ চাৰিওফালে ঘূৰি ঘূৰি নাচে।... পিছলৈ হুদু চৰাইৰ ঠাইত এটি কলগছ পুতি এই অনুষ্ঠান পৰিবেশন কৰা হয়।"[2] হুদুম পূজাত কেৱল বিধৱা আৰু বিবাহিতা ৰমণীয়েহে অংশ লয়। তেওঁলোকে হুদুমদেৱৰ প্ৰতীক কলগছজোপাক শৃঙ্গাৰ ৰসাত্মক অঙ্গি-ভঙ্গীৰে আলিঙ্গন কৰে। সৰলপ্ৰাণা গোৱালপৰীয়া আইসকলে ভাবে — এনে কৰিলে "হুদুমদেও" সন্তুষ্ট হ'ব আৰু কৃপাৰ বশ হৈ হুদুমদেৱে বৃষ্টি-বৰিষণৰ দ্বাৰা পৃথিৱীক শস্যসম্ভৰা কৰি তুলিব। এনে বিশ্বাস আগত ৰাখি তেওঁলোকে গায় —

> "জাগৰে জাগৰে হুদুম আজিকাৰ ৰাতি
> গৃহস্থীয়া কৰে পূজা দিয়া ধূপ চালান বাতি।
> ....
> কালা মেঘে ধলা মেঘে ডাকিয়া আন কৰি * (*বৰষুণ)
> আন্ধাৰ কৰিয়া দেওৱা আইসে দাবাৰি।"

— এইদৰে ধূপ-দীপেৰে পূজাৰ্চনা কৰাৰ পিছত পুনৰ কাকুতি কৰি গায় —

> "হুদুম দেও হুদুম দেও
> এক ছলকা পানী দেও,
> ছুয়ায় আছোং নাই পানী
> ছুয়ায় ছুতী বাৰাবানি
> কালা মেঘ ধওলা মেঘ
> মেঘ সোদৰ ভাই,
> এক ঝাক্ পানী দেও
> গাও ধুবাৰ যায়।"

— এনে কাতৰ বিননিৰ পিছতো বৰষুণৰ উম-ঘাম নেদেখিলে হুদুম দেওৰ ওপৰত আয়তীসকলৰ খং উঠে। খং মানে অভিমান; অভিমানতে তেওঁলোকে হুদুম দেওক গালি পাৰে — ভক্তই ভগৱানক পৰা গালি। এই গালিত সতিনী বা সাত-শত্ৰুৰ জিঘাংসাৰ অন্তৰ্দাহ নাই; আছে ভক্তি-ক্ষোভৰ অভিমান ভৰা উষ্মা।

> "আয়ৰে হাড়িয়া মেঘ আয় পৰ্বত ধায়া
> তোক মেঘক বান্ধি থুইম মাথাৰ কেশ দিয়া,

আয়ৰে কালিয়া মেঘ, আয় পৰ্বত থায়া
তোক মেঘক বান্ধি থুইম গলাৰ হাৰ দিয়া।''

গোপীসকলেও লটি-ঘটি কৰাৰ বাবে শ্ৰীকৃষ্ণক গালি দিছিল। কামৰূপী লোকগীত এটিত আছে — 'অ' নিলাজ কানু মেখেলা নুচবি মোৰ।'' আন এটি গীতত আছে —

'অ' শ্যাম কলীয়া অ' আজিনো পলাবি ক'ত ?
যমুনাৰ বালিতে ৰাসলীলা কৰোঁতে মেৰাই মেৰাই বান্ধিম তোক।''

হুদুম পূজাত যৌনগন্ধী নৃত্য-গীত আৰু অন্যান্য ক্ৰিয়া-কলাপ থকাৰ কাৰণ সম্পৰ্কে ড০ বীৰেন্দ্ৰ নাথ দত্তই যি অভিমত দিছে — সেয়া সঁচাকৈয়ে প্ৰণিধানযোগ্য। তেওঁ কৈছে — '' . . . হুদুম দেও পূজাত যৌনগন্ধী নৃত্য-গীত আৰু অন্যান্য ক্ৰিয়া-কলাপৰ স্থান আছে, যিবোৰ আপাত দৃষ্টিত অশ্লীল যেন লাগিব পাৰে, কিন্তু প্ৰজনন ভাওনাপুষ্ট কৃষি নিৰ্ভৰ সমাজত শস্য উৎপাদন আৰু সন্তান উৎপাদন সমধৰ্মী বুলি ধৰি লোৱা হয় বাবে যৌন মিলন কেন্দ্ৰিক ক্ৰিয়া-কলাপৰ অনুকৰণ আৰু উল্লেখ শস্য বৃদ্ধিৰ সহায়ক বুলি বিশ্বাস কৰা হয়। পৃথিৱীৰ বহুতো কৃষিজীৱী সমাজত এনে বিশ্বাস আৰু আচাৰৰ প্ৰত্যক্ষ বা পৰোক্ষ নিদৰ্শন আছে।''

হুদুম পূজা প্ৰকৃততে কোনজন দেৱতাৰ পূজা, — এই লৈ পণ্ডিতসকলৰ মাজত মতভেদ আছে। কিন্তু এটা কথাত কাৰো দ্বিমত নাই; কথাটো হ'ল — হুদুম 'এজন দেৱতা' (হুদুম দেও হুদুম দেও এক ছলকা পানী দেও) আৰু তেওঁ পানীৰ দেৱতা। ভাৰতীয় ধৰ্ম বিশ্বাসত পানীৰ গৰাকী হিচাপে প্ৰধানতঃ দুজন দেৱতাক প্ৰযুক্ত কৰা হয় — বৰুণ আৰু ইন্দ্ৰ। কোনো কোনোৱে মেঘক পানীৰ দেৱতা বুলি স্বীকাৰ কৰে। এইক্ষেত্ৰত আমাৰ অভিমত অন্য ধৰণৰ। আমাৰ বিচাৰত 'হুদুম' নামৰ পানীৰ দেৱতা এজনৰ কথা ভাৰতীয় ধৰ্মশাস্ত্ৰৰ ঐতিহ্যই স্বীকাৰ নকৰে। বৰুণ, ইন্দ্ৰ আদি বেদ সমৰ্থিত দেৱতা আৰু ইহঁত আৰ্য দেৱতা। হুদুম নামৰ দেৱতাজনক বৰুণ, ইন্দ্ৰ আদি দেৱতাৰ লগত একাৰ্থবাচক হিচাপে ধৰিলে হুদুম পূজা আৰ্যগোষ্ঠীসম্ভূত পূজা বুলি কোৱাত বাধা নাথাকে। ৰাজকুমাৰী নীহাৰ বৰুৱাই তেওঁৰ 'নগ্ন পূজা' শীৰ্ষক প্ৰবন্ধত 'হুদুম দেও' পূজাক 'মেঘ দেৱতা'ৰ পূজা বুলি উল্লেখ কৰিছে। শিৱেন্দ্ৰ নাৰায়ণ মণ্ডলে নীহাৰ বৰুৱাৰ মতটোৱে অধিকতৰ যুক্তি গ্ৰাহ্য বুলি কৈ তাৰ পিছত নিজৰ অভিমত ব্যক্ত কৰিছে এনেদৰে — 'প্ৰথমতে যি উদ্দেশ্যেৰে এই পূজাৰ সৃষ্টি নহওক কিয়, পিছৰ কালত 'হুদুম পূজা' মেঘ দেৱতা বা ইন্দ্ৰ পূজাত ৰূপান্তৰিত হৈছে।' মণ্ডলে মেঘ আৰু ইন্দ্ৰক একেজন দেৱতা বুলি মানি লৈছে আৰু এই মতৰ সপক্ষে হুদুম পূজাৰ এটি গীতত 'দেৱৰাজ' শব্দটিৰ উল্লেখৰ কথা কৈছে — ''দেৱৰাজ যেইনা ঘাটে, দূৰ্বা তুলসী ভাসে।'' ''দেৱৰাজ' শব্দই ইন্দ্ৰক বুজায়। বৈদিক দেৱতা ইন্দ্ৰ হিন্দু শাস্ত্ৰত বৃষ্টিদাতা দেৱতা ৰূপে স্বীকৃত হৈ আহিছে। এইফালৰ পৰা মণ্ডলে কোৱাৰ দৰে হুদুম পূজা ইন্দ্ৰৰে পূজা। কিন্তু ইন্দ্ৰ দেৱতাক কিয় 'হুদুম' কোৱা হ'ল ? এই সম্পৰ্কে মণ্ডলে একো কোৱা নাই। ইন্দ্ৰৰ আন নাম 'হুদুম' বুলি কোনো শাস্ত্ৰতে পোৱা নাযায়। আনহাতে ভাষাগত আৰু অৰ্থগতভাৱে হুদুমক ইন্দ্ৰৰ লগত কোনোপ্ৰকাৰে খাপ খুৱাই ল'ব নোৱাৰি। সন্ধিয়া ৰায়ে তেওঁৰ পূৰ্বোক্ত প্ৰবন্ধত হুদুম পূজাৰ বিষয়ে ক'বলৈ গৈ — ''জীৱন্ত হুদু চৰাই আনি আঁউসীৰ এন্ধাৰ ৰাতি পথাৰৰ খুঁটিত বান্ধি'' পূজা কৰাৰ কথা কৈছে। এইক্ষেত্ৰত হুদু চৰাইৰ লগত 'হুদুম'ৰ এটা সম্পৰ্ক বিচাৰি পোৱা যায়। মণ্ডলৰ ৰচনাত আকৌ হুদু চৰাইৰ উল্লেখ নাই। তেওঁ 'ফেচু' চৰাইৰ বাঁহৰ কথাহে কৈছে। এই ফেচু শব্দই ফেঁচু (বড়ো ভাষাত ফেৰেংগাদাও) নে ফেঁচা (owl) চৰাইক বুজায় তাৰ অৰ্থও স্পষ্ট নহয়। ফেচু আৰু ফেঁচা দুয়োবিধ সম্পূৰ্ণ ভিন্ন প্ৰজাতিৰ চৰাই। অন্যহাতে ফেঁচা মানে আকৌ হুদু নহয়। গতিকে এনে বৰ্ণনাই অলপ মেলি মেলি লগায়। আমাৰ বোধেৰে 'হুদু'ৰ পৰা 'হুদুম' শব্দই ব্যুৎপত্তি লভা নাই আৰু ই আৰ্যমূলীয় পূজা নহয়। পণ্ডিত-গৱেষক অজয় কুমাৰ চক্ৰৱৰ্তীয়ে তেওঁৰ 'Literature in Kamata Koch Raj Darbar' গ্ৰন্থত হুদুম পূজাক লিংগ (শিৱ) পূজাৰ ৰূপান্তৰ বুলি অভিমত দিছে। শিৱ অনাৰ্য দেৱতা বুলি পণ্ডিত সমাজৰ দ্বাৰা স্বীকৃত। এই ফালৰ পৰা চালে হুদুম পূজা অনাৰ্য গোষ্ঠী সম্ভূত পূজা। হুদুম পূজাৰ অৰ্চনা-পদ্ধতি আৰু উপকৰণবোৰলৈ লক্ষ্য কৰিলে, যেনে — হুদু চৰাই বা ফেঁচু বাঁহ, উলঙ্গ নৃত্য, বেশ্যাৰ চুলি, এটি সন্তানৰ জননীৰ গা-ধোৱা পানী আদি কথাৰ দ্বাৰা ইয়াক অনাৰ্যমূলীয় বুলি ক'ব পাৰি। বড়ো-কছাৰীসকলে বাঁৰায় ৰাজা (স্বয়ং মহাদেৱ)ৰ গাৰ্জা পূজাত কুকুৰা চৰাই আৰু মদ; মীদীম বুগাৰ নায় নামৰ খেগ্ৰ (ক্ষেত্ৰ) পূজাত বাদুলি এযোৰ, চুক ভেকুলী এটা পূজাৰ উপচাৰ স্বৰূপে আগ বঢ়ায়। কিন্তু লিংগ পূজাৰ শিৱ দেৱতাৰ লগত হুদুম দেওৰ সম্পৰ্কৰ আঁত বিচাৰি পোৱা নাযায়। কেৱল এটা ক্ষেত্ৰত দুয়োটাৰ মাজত মিল আছে সেয়া হ'ল — প্ৰজনন ভাবনাৰে সন্তান উৎপাদনৰ বাসনা লিংগ পূজাত থকাৰ দৰে হুদুম পূজাতো থাকে যৌনগন্ধী আচৰণেৰে হুদুমদেওক সন্তুষ্ট কৰি বৃষ্টিৰূপে বীৰ্যেৰে পৃথিৱীক শস্য সম্ভৱা কৰি তোলাৰ দুৰ্বাৰ বাসনা।

হুদুম পূজাৰ উৎপত্তি অথবা হুদুম শব্দৰ ব্যুৎপত্তি সম্পৰ্কে আমাৰ ধাৰণা অন্য ধৰণৰ। এই পূজা নিতান্তই অনাৰ্য গোষ্ঠীয় আৰু ই মঙ্গোলীয় জনগোষ্ঠীৰ বড়ো ভাষা-সংস্কৃতিৰ লগত সম্পৰ্কিত। ইতিমধ্যে ''কিছুমানে এই অঞ্চলৰ হুদুম পূজাক কিৰাত জনগোষ্ঠীৰ মহিকী মানুহে কৰা 'বৃষ্টি বন্দনা' বুলি অভিমত দিছে।'' এই কথাখিনি অধিক যুক্তিগ্ৰাহ্য। কিয়নো কিৰাতসকল হ'ল মঙ্গোলীয় লোক। যজুৰ্বেদ আৰু অথৰ্ব বেদত মঙ্গোলীয় মানুহক কিৰাত বুলি জনা যায়।'' ইন্দো-মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ বড়ো ভাষাত 'হীনায়' মানে 'দিয়া', 'দীই' মানে 'পানী' আৰু 'মীদায়' মানে 'দেৱতা'। অৰ্থাৎ হীনায়-দীই-মীদায় — দিয়া (হে) 'পানী-দেৱতা' — এইষাৰ কাকুতি বাণী। পিছলৈ আৰ্য-মঙ্গোলীয়ৰ মাজত সংস্কৃতিৰ সমন্বয় গঢ়ি উঠাত আৰ্য ভাষাৰ প্ৰভাৱত 'মিশ্ৰণ''ৰ ফলত হীনায়-দীই মীদায় > হীদীমী > হদম > হুদুম হ'ব পাৰে। তদুপৰি বড়ো ভাষাত 'হুদুম' বুলি এটা শব্দও আছে যাৰ অৰ্থ 'গালি দিয়া'। হুদুম পূজাতো দেশত অনাবৃষ্টি হোৱা কাৰণে জল দেৱতাৰ ওপৰত বিতুষ্ট হৈ গোৱালপৰীয়া আইসকলে বৃষ্টিদাতা দেৱতাক অভিমান ব্যঞ্জিত কাকুতিসূচক গালি দিয়ে। গালি অৰ্থত ব্যৱহৃত 'হুদুম'ৰ পৰা হুদুম শব্দই ব্যুৎপত্তি লাভ কৰিব পাৰে। হুদুম পূজাৰ এটি গীততো আছে — ''তোক মেঘক বান্ধি থুইম মাথাৰ কেশ দিয়া।''

এতিয়া প্ৰশ্ন হ'ল — হুদুম পূজাই গোৱালপৰীয়া আইসকলৰ মাজত কেনেকৈ, কেতিয়া থিতাপি ল'লে ? এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ বিচাৰি গোৱালপাৰাৰ আদিম জনগোষ্ঠীৰ ইতিহাস পৰ্যালোচনা কৰিব লগা হয়।

গোৱালপাৰা জিলাৰ আদিম অধিবাসী বুলিলে প্ৰধানকৈ কোচ-কছাৰী-ৰাজবংশী-ক্ষত্ৰিয়সকলকে বুজায়। মূলতঃ এওঁলোক মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ লোক। ''খৃঃপূঃ এহেজাৰ বছৰ আগেয়ে . . . উত্তৰ-পূব ভাৰতত মঙ্গোলীয় সংস্কৃতিৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল। সেই সময়ত আৰ্যৰ সংস্কৃত-সাহিত্য-বেদৰ

সংকলন কাম সমাধা হয়। যজুৰ্বেদ আৰু অথৰ্ব বেদত মঙ্গোলীয় মানুহক কিৰাট বুলিছিল। তিব্বতৰ মঙ্গোলীয়সকলে পোনে পোনে দক্ষিণলৈ আহি হিমালয় পৰ্বতৰ দাতি-কাষৰীয়া ঠাইবোৰত বসতি কৰাৰ কাৰণে সংস্কৃত কক্ষৰাত বা কচ্ছাত শব্দৰ পৰা কিৰাত আৰু কছাৰী শব্দৰ উৎপত্তি হৈছে বুলি ধাৰণা কৰা হয়। পণ্ডিতসকলৰ মতে — খৃঃপূঃ এহেজাৰ বছৰৰ পূৰ্বে এৰিয়ান-মঙ্গোলীয়ান বা আৰ্য-কিৰাতৰ মাজত সংস্কৃতিৰ সমন্বয় গঢ়ি উঠিছিল। পূব ভাৰতৰ প্ৰাগ্‌জ্যোতিষপুৰৰ মহাৰাজ ভগদত্তৰ ভনীয়েক ভানুমতীক কৌৰৱৰ জ্যেষ্ঠ দুৰ্যোধনে বিয়া কৰাইছিল। সেই সূত্ৰত কৌৰৱ-পাণ্ডৱৰ ভিতৰত হোৱা মহাভাৰতৰ বিখ্যাত কুৰুক্ষেত্ৰ যুদ্ধত ভগদত্তই চীনা আৰু কিৰাত সৈন্য লৈ কৌৰৱৰ ফলীয়া হৈ ভীষণ পৰাক্ৰম দেখুৱাইছিল।

. . . ভগৱান বুদ্ধৰ বুদ্ধত্ব প্ৰাপ্তিৰ পিছত বিদেহ (উত্তৰ বিহাৰ, উত্তৰ বঙ্গ) আৰু মিথিলা (পশ্চিম বিহাৰ) আদি দেশত লিচ্ছবি নামে এটি মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত জাতি আছিল। পিছৰ কালত লিচ্ছবি জাতিয়ে বৰ্তমানৰ উত্তৰ বঙ্গত ৰাজত্ব কৰিবৰ সময়ত ব্ৰাহ্মণৰ দ্বাৰা দীক্ষিত হৈ আৰ্য সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি ক্ষত্ৰিয় বুলি পৰিচয় দিয়ে। বৰ্তমান গোৱালপাৰাত বসবাস কৰা কোচ-ৰাজবংশীসকলো ক্ষত্ৰিয় হিচাপে পৰিচিত।

ভাৰতৰ আৰ্যসকলৰ প্ৰাচীন সংস্কৃত সাহিত্যবোৰত কিৰাতসকলক ম্লেচ্ছ (মেচ) বুলি আখ্যা দিয়া হৈছে। 'অমৰকোষ' অভিধানত পোৱা যায় —

"লোকত্ৰয়ং ভাৰতবৰ্ষং শৰাৱত্যাস্তবো দৈৱ ৰৈঃ
দেশ প্ৰাগ্‌দক্ষিণ প্ৰাচ্য উদীচ্য পশ্চিমোত্তৰঃ
প্ৰত্যন্তে ম্লেচ্ছদেশস্যাৎ মধ্যদেশস্তুমধ্যমঃ ।।

গতিকে দেখা যায় মহাভাৰতৰ পূৰ্বৰ কালৰ পৰা মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ লোকসকলে অসম, উত্তৰ বঙ্গ আৰু দাতি কাষৰীয়া পাহাৰীয়া অঞ্চল বিয়পি পৰিছিল। সেই সময়ত তেওঁলোকে চীন-তিব্বতীয় শাখাৰ বিশেষকৈ তিব্বত-হিমালয়ী আৰু অসম-বৰ্মী শাখাৰ অন্তৰ্গত ভাষা (দোৱান) ব্যৱহাৰ কৰিছিল। অসম-বৰ্মী শাখাৰ এটা প্ৰধান উপ-শাখা হ'ল — বড়ো। কছাৰী, মেচ, গাৰো, ৰাভা, কোচ আদি কৈদৰ ভাষা আছিল বড়ো। কালক্ৰমত পশ্চিমৰ পৰা আৰ্য সভ্যতা বিস্তাৰিত হোৱাৰ লগে লগে এই ভাষা ভাণ্ডাৰৰ পথলৈ আগ বাঢ়ে। উদাহৰণস্বৰূপে — উত্তৰ বঙ্গৰ বিশাল বড়োভাষী লোকসকলে হিন্দু ধৰ্মত দীক্ষিত হৈ পূৰ্বৰ বড়ো দোৱান এৰি আৰ্য ভাষা-সংস্কৃতি গ্ৰহণ কৰি হিন্দু অৱস্থাপ্ৰাপ্ত হৈ "কোচ" নামে জনাজাত হয়। ভাষাচাৰ্য সুনীতি কুমাৰ চেটাৰ্জীয়ে 'কোচ' সকলক পশ্চিম অঞ্চলৰ বড়ো বুলি অভিহিত কৰিছে। গেইট চাহাবৰ মতেও — কছাৰীকে আদি কৰি বহুতো আদিমবাসী হিন্দু ধৰ্মত দীক্ষা লৈ কোচ হোৱাৰ পিছত কোচ এটা জাতিত পৰিণত হৈছে। এওঁ আকৌ ৰাজবংশীসকলকো মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ 'কোচ' সকলৰ বাহিৰে আন একো নহয় বুলি কৈছে। কোচসকলে এহাতে হিন্দু ধৰ্মত দীক্ষিত হৈ পূৰ্বৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ-ভাষা আদি ত্যাগ কৰি হিন্দুৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ অনুসৰণ কৰিছিল, আনহাতে নৰনাৰায়ণৰ দৰে এজন গৌৰৱোজ্জ্বল ৰজাৰ ইতিহাস পাহৰিব পৰা নাছিল। সেইকাৰণে দুয়োকুল ৰক্ষা কৰি তেওঁলোকে ৰজাৰ বংশধৰ হিচাপে নিজকে ক্ষত্ৰিয় কুলৰ 'ৰাজবংশী' বুলি চিনাকি দিছিল। এই মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ বড়ো-কোচ-ৰাজবংশীসকলৰ ভাণ্ডাৰৰ আগৰ পৰাই হয়তো তেওঁলোকৰ মাজত 'হুদুম পূজা'ৰ প্ৰচলন আছিল। প্ৰথম অৱস্থাত 'হাঁনায়-দাঁনি-মাঁদায়' হিচাপে ই আছিল বৃষ্টিদাতা দেৱতাৰ ওচৰত কৰা কাকুতি আৰু তাৰ পিছত 'হুদুম' অভিমানসূচক গালিলৈ (ভক্তই ভগৱানক পৰা গালি) পৰ্যবসিত হয়। কালক্ৰমত 'হুদুম' দেৱতালৈ উন্নীত হয় আৰু ই বিশেষকৈ মঙ্গোলীয় গোষ্ঠীৰ অন্তৰ্গত কোচ-ৰাজবংশী ক্ষত্ৰিয়সকলৰ মাজতহে থাকি যায়।

হুদুম পূজাৰ লগত কিছু সাদৃশ্য থকা আচাৰ-অনুষ্ঠান এটা উৰিষ্যাৰ বালেশ্বৰ অঞ্চলৰ কৃষিজীৱী সম্প্ৰদায় এটিৰ মাজত দেখা যায়। লক্ষ্মীপূজাৰ সময়ত এজন ৯ /১০ বছৰমান বয়সৰ ল'ৰাই সন্ধিয়া সময়ত উলংগ হৈ হাতত এখন কুলা লৈ মানুহৰ ঘৰে ঘৰে কুলাখন কুবাই গায় — 'লক্ষ্মী আস, হুডুম যাওঁ। অৰ্থাৎ লক্ষ্মী আহা, হুডুম (অপদেৱতা) যোৱা।

সেই অঞ্চলত হুডুম মানে অলক্ষ্মী বা অপদেৱতা। গোৱালপাৰাৰ হুদুম পূজাকো অপদেৱতাৰ পূজা বুলি ভবাৰ অৱকাশ নথকা নহয়। কিঁয়নো গোৱালপৰীয়া আইসকলেও হয়তো ভাবে অপদেৱতাৰ কুদৃষ্টিত দেশত বৰষুণ নহয়। গতিকে হুডুম > হুডম > হুদুম অপদেৱতাক মাথাৰ কেশ দি 'বান্ধি থুইম' বুলি কয়, কুলাত গা ধোৱা পানী হুদুমৰ প্ৰতীক কলগছ জোপাক দিয়ে, লগতে উলংগ হৈ নাচে।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা দেখা যায় হুদুম কোনো বেদোক্ত ইন্দ্ৰ, বৰুণ আদি দেৱতাৰ পূজা নহয়, শিৱ বা লিংগ পূজাৰ লগতো ইয়াৰ সম্পৰ্ক ক্ষীণ, ই কাকুতিসূচক গালিৰ পৰা কালক্ৰমত দেৱতাৰ আসনত অধিষ্ঠিত এজন (অপ) দেৱতাৰ হে পূজা। দেশত অনাবৃষ্টি হোৱা মানে শস্য হানি হোৱা। শস্য হানি মানে 'লক্ষ্মী' এৰা দিয়া। অপদেৱতাৰ কোপদৃষ্টিতহে দেশত অনাবৃষ্টিতহে দেশত দুৰ্ভিক্ষ হয়, লক্ষ্মী এৰা দিয়ে। গতিকে এনে অপদেৱতাৰ কোপদৃষ্টিৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ গোৱালপৰীয়া নাৰীয়ে হুদুম পূজা কৰে।

---

[1] শিৱেন্দ্ৰ নাঃ মণ্ডল : হুদুম পূজা, স্মৃতিগ্ৰন্থ ৪৪ তম্ অধিৱেশন, অসম সাহিত্য সভা, অভয়াপুৰী, পৃ-২৯

[2] পূৰ্বোক্ত স্মৃতিগ্ৰন্থ, পৃ-৪৭

[3] ড° বীৰেন্দ্ৰ নাথ দত্ত : গোৱালপৰীয়া লোক-সংস্কৃতি আৰু অসমীয়া সংস্কৃতিলৈ ইয়াৰ অৱদান, পৃ-৪৮

[4] প্ৰাচীন শাস্ত্ৰত ইন্দ্ৰক মেঘৰ গৰাকী বুলি উল্লেখ কৰিছে। শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ বিৰচিত ভক্তি প্ৰদীপৰ এটি শ্লোকত আছে — "মেঘৰ অধিপ কাশ্যপ নন্দন ই তিনিলোকৰ নাথ।"

[5] স্মৃতিগ্ৰন্থ : অসম সাহিত্য সভা, ৪৪ তম্ অভয়াপুৰী অধিৱেশন। পৃ-৩০

[6] শিৱেন্দ্ৰ নাৰায়ণ মণ্ডলৰ পূৰ্বোক্ত প্ৰবন্ধ। পৃ-৩০

[7] ভৱেন্দ্ৰ নাৰ্জী : বড়ো-কছাৰীৰ সমাজ আৰু সংস্কৃতি। পৃ-২

[8] এটা শব্দৰ এটা অংশ আন এটা শব্দৰ আন এটা অংশ লগ লাগি এটা সম্পূৰ্ণ নতুন শব্দত পৰিণত হোৱা প্ৰথাৰ নাম মিশ্ৰণ। যেনে — সং : গৰ্ব + দৰ্প > গপ; কুনপ + কবন্ধ + চ < ত্য = কুন্ধচ।

क महाशय ने तो सीधे सीधे हूदूम देव को नारी शोसक ही बता कर उनके उपर एक विभत्तस सुन्दर नाट्य ही आसाम प्रदेश के राजधानि गुवाहाटी रविन्द्र भवन में खेल दिया जिसकी चर्चा हर पत्रिका में बडे बडे अकक्षरो में की गई। जिसमें बताया गया है, की हूदूम देव नारी शोषण करता है, नारीयों को अपनें शक्ति के प्रभाव से बाध्य करता है, समर्पित होने के लियें।

मैं पूछता हू क्या हूदूम कभी किसी नारी का शोषण किया हैं जिसकी जानकारी आपको पूर्ण पक्का सबूत के साथ हैं। वो इस लिये क्यू की वो सज्जन मुसलमान हैं, जो ईस विषय को बिलकुल ही अलग और विकृत रूप से ले कर एक जन प्रचार के सम्मूखिन होने की लालस लिये एक नाट्य रचना कर मंचन कर दिया!

अनभिग्य और अनजान लोग ही उसकी प्रसंशा कर सकते हैं, जो खोजी, संधाननी जिग्यासावादी कुछ

जानने की उत्तसुक हैं, वो कभी भी आँख मून्द कर चीज को नही मानेगे। और मेरा विनम्र अनुरोध है, ऐसे लोगो से की जो ऐसे विषय के उपर कुछ करने के पहले खोज से तसल्ली हो ले, फिर करे वर्ता किसी अन्य धर्म के विषय में ओछी हरकत करने के खिलाफ में तो कदम उठा ही सकते हैं।

हूदूम पूजा ना केवल आसाम प्रदेश में ही किया जाने वाला पूजा हैं। इसे उत्तरबंग और बांगला देश के चट्टग्राम कुमिल्ला जिले में भि किया जाता रहा हैं। अथवा अभी भी किया जाता हैं,भिन्न रूप में ये मै पहले कह चुका हूँ।

और ये जगह त्तकालीन आंग देश के आहदे में ही आता था। उस समय के आंग देश के राजा मोक पाद राजा के राज्य के अन्तर्गत हैं, सभी जगहों में समय के चलते सुविधा के अनुसार और समाज की जरूरतो के मुताबिक अपनी अपनी सुविधा अनुसार कुछ परिवर्तन

कुछ अलग रूप में किया जाता रहा है, और आज भी कर रहे हैं। कही प्रथा है, कही परम्परागत रूप से चली आ रही हैं। निचले आसाम में गोवालपारा (पूराने जिले) में जो विग्या जाला हैं, के १२ वर्षो तक वृष्टि ना होने की वजह ससे ये पूजा किया जाता है।

लेकीन सुव-सम दृष्टि से देखे तो इस प्रथा में हो, अथवा परम्मपरा में जाती भेद वर्ण की दकियानूसी विचारो से सामना करनें जैसी कुछ ही नही अच्छी खासी संगीत के मिलने के साथ प्रेरणा भी मिलती हैं। अन्तरजाती विवाह को भी प्रोत्साहन मिला हैं। नारी पुरूष के वास्तविक अस्तित्व क्या हैं, देख सकते हैं, एक नारी की समाज में क्या आवशकता हैं, उसका जन्म नारी रूप में जो हुआ, उसका महत्व क्या हैं, नारी हैं जननी और वो हर एक परीस्थीती में माँ बनना चाहती है, और असली रूप ही हैं, माँ का, पूरूष कको समाज को◌ो एक नारी की आवश्यकता होती हैं,

वंश वृध्दी करने हेतु, उत्तपत्ती वृध्दी फसल ये सब बाते नीहित हैं।

आसाम प्रदेश में कुछ प्रजातियों में कन्या व्याह के लाई नही जाती, अपित्ड कन्या को आकर व्याहकिया जाता है, और कन्या के घर में हि रहता है। पुरूष, अर्थात कन्या व्याहती हैं, एक पुरूष को। मैं ये सब बाते यू ही नही कह रहा ईन सब बातो का कुछ ही नही पूरा पूरी सम्पर्क हैं, मेरे ईस विषय के ससाथ अर्थात हूडूम कृष्टि के साथ क्यू की मात्र मानव समाज ही नही। जिस के साथ नीयम नीति कानून की व्यवस्था बनी हैं। अवितू सम्पूर्ण प्राणी जगत में ही हैं,, के नारी पुरूष नर मादा जो सृष्टि ने पैदा किया हैं। अपने अपने जाती वर्ण को सूव्यवस्थित स्थिर रखने हेतु। और उस सिस्टम अथवा नीती को जितनी पशु प्रकृतिक नियमो को मान कर चलते हैं। उससे कहीं ज्यादा विकृत और विभत्तस कर मनुष्य प्रचालन करते हैं।

पशु जो अपने धर्म, अर्थात प्रकृतिक समय-नुसार उनमें वो संवेदन, जागृत होते हैं। और उसी समय वो अपनी राशलीला करते हैं। और वंश परम्परा की रक्षा करते चले आ रहे हैं। बीच बीच समय में कही कोई बल्लत्कार जोर-जबरदस्ती अवैध सम्बंध का कोई भी साकक्षात नहीं होता हैं, और न ही हुआ हैं।

लेकीन मानव और ममानव समाज में, आज के दिन हर वक्त हर क्षण नारी शोषण नारी र्नियातन, नारी, दमन, नारी के सथ बल्लत्कार जबरदस्ती, हत्या ये सब चली आ रही हैं।

मानव समाज को समझने की आवश्यकता हैं। की नारी-और पुरूष का जन्म, नर मादा की सृस्टि को कुदरत ने की है, वो ईसलिये की उस जाती मतलब, मानव जाती, पशु जाती, पक्क्षी जाती सभी प्राणी जगत के विस्तार हेतु के नये का जन्म और पुराने परिवा गठन कर स्थान त्याग करें किन्तु अथवा , परन्तु

मानव जाती सृस्टि में दिमाग या बुध्दि से चलने वाले प्राणियो मे सबसे श्रेस्ट प्राणि के रुप मे माना जाता हैं। ईसि लिये वो अपने दिमाग का इस्तेमाल कर अपनी रुप रेखा समाज गठन की प्रकृया आदी निज स्वार्थ के अनुरुप रचना कर परिवार, समाज अथवा अपने वर्ण का परीचालन करने के कुछ नियम इत्यादि बना लिया हैं। अथवा बना लेते हैं। और उसी मुताबीक परिचचालन हो रहा हैं। आज के वक्त में लड्के लड्किया जितने खुले हुये हैं, उनमे आपस मे एक लगाव एक आर्कषण जो देखने को मिलता हैं, वो समय खुद-ब-खुद परिर्वतन ले आ रही हैं। और ये आवश्क भी है। जिसमे जाती भेद, वर्ण भेद की दिवार ही ढह चुकी हैं, उँच-निच का भेद-भाव ही नही रहा। और इससे कम से कम एक बात का फायदा समाज को हो रहहा हैं। दहेज प्रथा पर कुछ हद तक प्रतिबंध लगा ही देती हैं। दूसरी लिगं भेद असंतूलनता मे भी

जैसे के हरियाणा व राजस्थान में जिस हार से कन्या भ्रुण हत्या और सभि परिवारों को जोड़ो का मात्रा पुरुष सन्तान ही की चाह से जो असन्तुत्यन पैदा हो गई है। जिसके कारण इन दोनो राज्यों में अब आसाम, बंगाल, बिहार आदि से भी लड़कीयाँ व्याह रहे हैं बगैर दहेज की, बल्कि खरिद कर भी ले जा रहें है। उन्ही नीच संप्रदाय की कन्याओं को, जिन्हे कही तक आंगन में खड़े होने की अनुमती नही दी, आज उनकी बंश की जननी बना रहे है।

मैं , ये सब जलुल नही बक रहा अथवा लिख रहा हुँ बिषय मेरा हुदुम, हुदुम पुजा अथवा हुदुम राजा ही है। लेकीन कुछ उल्टा, इस पुरुष प्रधान समाज में पुरुष अगर चाहे तो नारी कुलटा हो जाये, वही उसिसे नारी को देवी भी बना लेता है।

आसाम प्रदेश आज भी अधिकांश जन-जाती, मात्रा सुलभ समाज अथवा नारी प्रधान प्रदेश है। यहाँ के लोग ये जानते है और मानते है, के नारी अर्थात प्रकृति, पुरुष अथवा बीज, जिनके संगम से ही सृष्टि संभव है, और यहाँ कि नारीयाँ भी सृष्टि के इच्छुक संसार को सुन्दर प्रेम पुर्ण बनाने की भावना रखने वाली है। होती है। इनमे भी ठीक उसी तरह जैसे अन्य राज्यों को लोगों में एक कामना बिराज की लड़का पैदा होगा ढेर सारा दहेज लायेगा, खानदान को कुड़ा दान बनायेगा, अरे भाइ सभी लोग

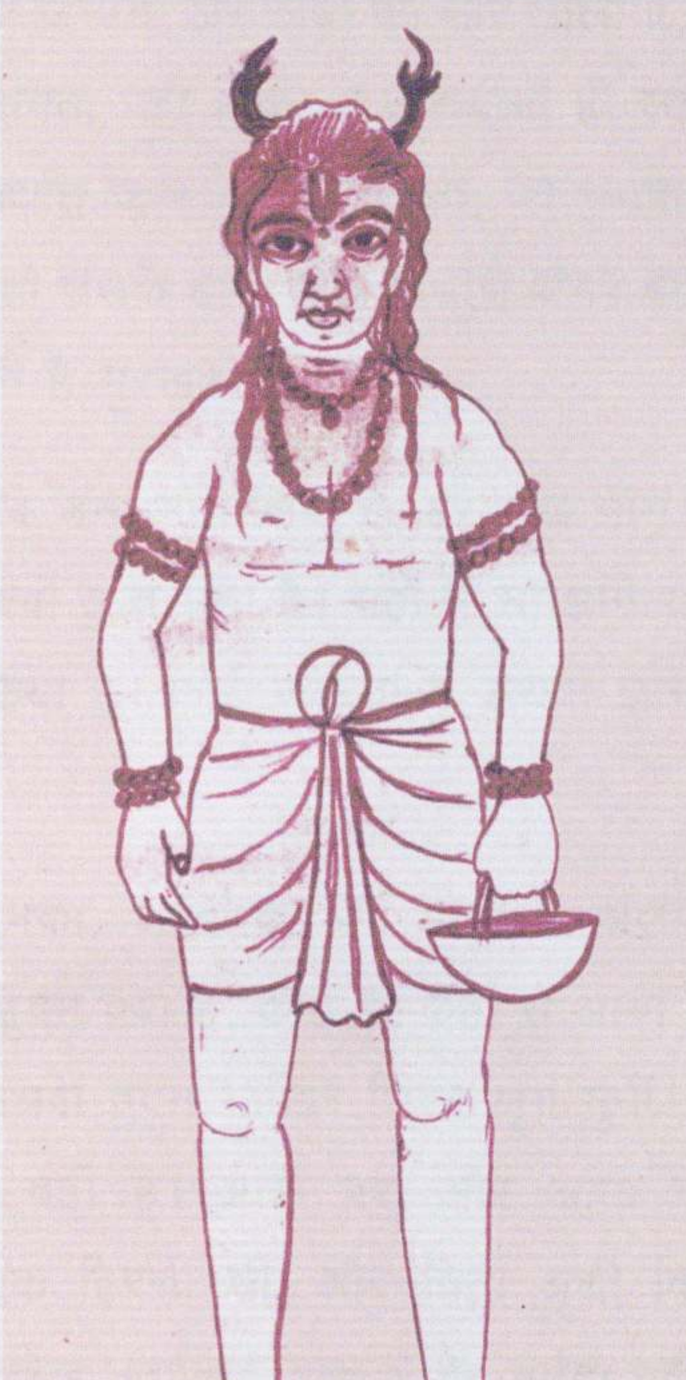

शृंग मुनि

अगर लड़के को जन्मेगें, लड़कीयाँ को मार डालोगो, तो लड़को में जन्म देने की क्षमता नही होती, ये लड़कीयाँ ही रखती है, धारण और सृष्टि। अर्थात जन्म नव प्रजन्मका, सो भगवान ईश्वर को सब मानते हो तो उसके हाथ छोड़ दो तुझे अगर बेटी मिली है तो तु सौ भाग्यवान है मुरख।

क्यों कि अब जन्म भोग लिया है, हर सुख भोग लिया है। अब मरना है। तो क्यों तु तरपता है। यहाँ मैं समझाने या स्पष्ट करने की कोशिश किया हु। कोई जबरदस्ति अथवा ज्ञान नही दे रहा हुँ।

हुदुम, हुदुमका, शाबिदक अर्थ होता है अलग (ग्रीकभाषा) नंगा। गतो ये हुदुम क्या है, कौन है, कहाँ से आया हे। हुदुम देव, हुदुम राजा, अथवा हुदुम याखिर शिश्य श्रृगं मुनीं। सम्पुर्ण रुपेंण मानव उत्पति वही है। आधा पशु और आधा मानव, अर्थात हुदुमकी माँ एक हिरणी थी, और पिता श्रृशी विभाडक मुनी। रामायण में उल्लेख मुताबिक, हुआ युँ के, नर्मदा नदी के तीर और विन्दयाचल पर्वत के तराइ में जगंल मे ऋशि विभांडक मुनि का आश्रम था, काल क्रम के चलते एक दिन विभाडक मुनि साधना करने निकले और नर्मदा नदी मे स्नान करने के वक्त, उनके सामने एक अपुर्व सुन्दरी अप्सरा गुजरी और ऋशि विभाडक का मन डोल

गया, वो कामोत्तोजना से व्याकुल हो उठे अपने को नियन्त्रन में नही रख पा रहे थे। जो पानी से बाहर आ गये, क्यों कि नदी पोखर अर्थात पानी में सेक्स हस्त मैथुन इत्यादि करना पाप होता है। शास्त्रों की मुताबिक अर्थात इससे कुछ शारिरिक समस्याये पैदा हो जाती है। नपुंसकता आ सकति है। मुनि नदी से बाहर आ कर अपना वीर्य पात घास मे किया। जिसे वो रोक नही पा रहे थे। और पास ही बैठी घास चर रही एक हिरणी ने घास मे पड़े वो विर्य को ग्रहण कर लिया अब कुछ महिनों के बाद मुनि कुटिया में बैथे थे तो एक मानव शिशु के कन्दन का आवाज सुने और जब बाहर आकर देखा तो एक हरिणी एक मानव शिशु के पास ही बैठी थी। तब मुनि ने ध्यान में बैठकर देखा, तो ये उनका ही पुत्र था जो उनके ही विर्य से जन्म लिया एक शिशु है। हरिणी मानव आकृति देख कर अपने संतान को वही छोड़ के वहाँ से भाग खड़ी हुइ। अब मुनि पसो पेश मे पड़ गये। ये शिशु तो मात अमृत विहीन प्राण गवां बैठेगा तो मुनि विभाडक ने उस शिशु को उठा कर अपने आश्रम में ले आये और मधु पिला पिला कर उसकी पालन पोषण करने लगे। फिर कुछ दिनों परान्त उन्हे चिन्ता सतानें लगी की समाज क्या कहेगा की एक मुनि के पास एक ऐसा अर्घ मानव, अर्ध पशु बालक है, ये कैसे हुआ ये कब हुआ ये कौन किया, क्यों किया। इन्ही प्रश्नों के उत्तर सोचते खोजते मुनि

अपने पुत्र को आश्रम (कुटिया) में ही आबद्ध कर रख दिये थे। जिससे की समाज कों पता ना चले के एक अप्रकृतिक मानव और पशु के समान जन्म हुआ है।

विधी का विधान वो जैसा सोचता है जैसी लिखता है, उसी हिसाब से ओ अपनी कहानी में रहस्य रोमांच, सेमान्स, संवेदना, संघर्स कार्य दोष की सीमा, समय हंण परीवंश प्रयोंजन, आदि की व्यवस्था पहले ही कर चुका होता है।

मसलन, ये कहानी हुदुम, अर्धमानव, अर्ध अंश पशु से है। क्या आप जानते है लड़के अथवा कन्या को व्याह कर अपनें विरादरी में सहज रुप से ही स्विकार कर सकते है। नही ना, लेकिन, इस बिषय अर्थात हुदुम का सुवक्षम अध्ययन कर के देखिये, के कहावत है, मुसीबत में घिरा बाघ भी घास खाता है। घास खाने पर मजबुर होतो है। मेरे कहने का तात्पर्ज है, की अंगदेश का राजा और राज्य में आयी बिपद के कारण बंश और इस देस का विनाश होना प्रारंभ हो गया था, विनाश, इस तरह से के राजकुमारी इकलौती, उसकी विवाह नही हो रहा, कोइ आस पड़ौसी राज्य के राजकुमार को इस राज्य के साथ रिस्ते दारी करना मजुंर नही था, क्योंकि इस राज्य (अंगदेश) को समाज अच्युत कर दिया गया था। कारण था राजकुमारी का चित्रगृह में ही पुष्पिता होना

(सुकरा होना कहते है) तो राज्य में कोइ भी नागरिक विवाह कर एक परिवार का गठन करे ये किसी में साहस नही था। कुछ युवा इस विरह को सहना सकने के कारण पलायन कर गये राज्य से। लेकीन राज्य की हालत, दुर्दशा तो दिनों दिन बढ़ती ही जा रही थी। फलस्वरुप कुछ ना कुछ हथलड़े कुछ उपाय आदि करते ही जा रहे थे। अंगदेश की निवासी कभी इन्द्रदेवता को प्रसन्न कर कुछ हासिल हो सकता है, सोच कर, कभी बरुण देव जी की अति सुन्दर स्वभाब की है, वो ही शायद कुछ मदद कर दे। फिर पवन देव की कहानी फिरसे भी है। बहुत सोचा की चलो पवन देवता की पुजा कर उन्हे ही प्रसन्न किया जाये ये समस्या हस हो जायेगी। इन्होनें कुछ नही किया, अथवा हुआ नही, शिव बाबा, भोलेनाथ जो नाम से ही भोले नाथ है। पगलाबाबा क्या पता वो कुछ समाधान अथवा इस समस्या से पार लगा दे। उनकी पुजा आराधना में जुट गये। कुछ फल अथवा नतीजा नही निकला और फिर अंगदेश के राजा ने ढिन्ढोरा पिटवा दिया के जो इस देश की समस्या का उचित समाधान कर देगा जो हमारी क्या के साथ शादि करेगा, उसे हम अपने राज्य मे से आधा राज्य दान कर आधे राज्य का राजा बना देगें। और तभी शुरु होता हे, उस महाप्रतापी पुरुश का जो अंगदेश की समस्याओं से उबार कर यहाँ की प्रजा का कल्याण करने वाले पुरुष की।

मैं किसी भी पंडित की आलेख प्रंबध के उपर कोइ टीका, टिप्पणी या आलोचना करना नही चाहता और किया भी नही हुँ। सभी पंडित अपनी जगह कही ना कही ठीक है। क्यों कि अपने क्षेत्र में जो उन्होनें देखा ज्यादातरों ने सुना है के ये उलंग नृत्य है। यह पुजा कुवारी कन्याओं द्वारा किया जाता है। यहाँ इस नृत्यमे पुरुष का प्रवेश निशेध हे। और यही बात सुन कर सारे पंडितों ने एक ही शब्दों को उची निचि मध्यम विल्मब स्वरो में कह दिया और गीतों मे जिसमें महिलायें वासना उत्तेजित, भाषाओं शब्दों का इस्तेमाल किया गया है। उन्हे ही खोजने की कोशीश कीये है। संकलित किया गया है।

प्रकृति में उन्ही हुदुम पुजा की अन्न भाइयों अथवा ग्रामवासिओं कों जब पुजा जाता हे, के क्या ये पुजा महिलाओं द्वारा की जाने वाली अथवा विधवाओं द्वारा की जाने वाली पुजा है, तो उनका मत होता है, सिर्फ एक के नही ये कुमारीयों द्वारा किया जाने वाला पुजा है।

यदि ये कुमारीयों की पुजा है तो फिर क्यों ये खासतौर पर कुछ जवान विधावायँ ही करती है। २५ से ४५ को राजबंशी सम्प्रदाय मे लग भग साथ मे कुछ शादि शुदा भी सम्मीलित हो जाती थी। एक बात कोमनता था या है, एक बयस्क अभिभावकों

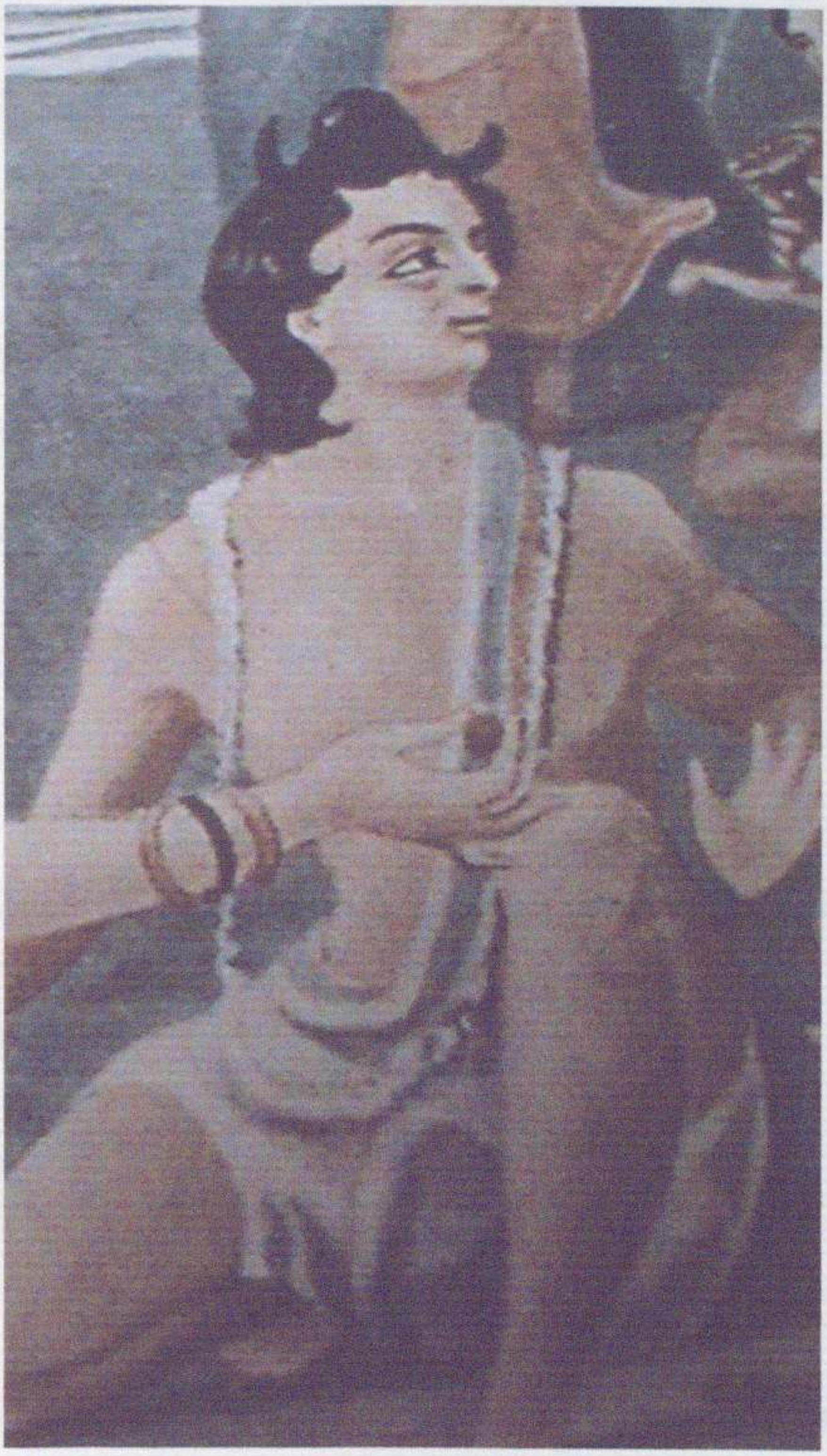

का एक मात्र पुत्र सतांन जिसको कि पश्चिमी समान मे अकमटा कहते है। जाता है अकमटा, जो कि एक बलिष्ठ डिलडाल शारिरीक लेकीन मानसिक बिकास से एक दम ही नुन्यतम है। सात साल के लड़के जैसा जिससे के हम कुछ भी अपने नन्हे मुन्ने से कहकर करवा सकते है। का सम्मिलीत करती है। क्यों, पर्षा करवाने के लिए इतनी तत्पर युवतियाँ चाहे वो विधवा हो या कन्या। क्यों करती है।

फिलहाल मैं हमारे समाज में समय के चलते आने वाली समस्यायों के पलीभुत होने वाले अपने वाली परिवर्तन को स्पस्ट करने की कोशीश करता हुँ। प्रथायों परंमारयों का प्रचलन हुआ कैसे कुछ उल्लेख करने की भी कोशिश करने की सोचा है।

हम अपने मुल विषय में लौट कर आते है। हुजुम पुजा, ये हुदुम पुजा का आविस्कार अथवा प्रादुरभाव या फिर जन्म कब क्यों और कैसे हुआ।

आज इक्कीसवि शताब्दी से हजारो बर्ष पुर्व जब श्रीराम, लक्ष्मण, भरत, शत्रुघन का भी जन्म नही हुआ था। बात उस समय की है, भारत देश की पुर्वी भाग मे ताटकासी समय के अनुसार आज का आसाम, मेघालय, मनीपुर, मिजोराम, त्रिपुरा, नागालेण्ड

और अरुणाचल प्रदेश ये सात राज्य तो कुछ बर्षो पुर्व तक आसाम ही रहे है। जब ६ महिने राजधानी गुवाहाटी और ६ महिनें शिलांग (मेघालय) हुआ करती थी। उसके भी पुर्व मे स्वाधिनता और उससे पहले आदि काल आता है। तब की समय में बंगाल देश के चट्टग्राम कुमिल्ला ढाका के करीब उत्तरबंग, यहाँ का अंगदेश के अन्तरगत पड़ता था। यहाँ के राजा मोकपाद थे। और ततकालीन समय में समाज मे कुछ इस तरह की मैं ये बात उन पाठको के लिये लिखा है जो उत्तरपुर्व विषय से उन निगाह दकियानुसी नीयम नीति, आदि से परिचालित हो रहा था समाज और उसी के कुप्रभाव का नतीजा है, ये हुदुम राजा, पुजा देश आदि आदि। दरअसल, हुदुम पुजा कर के यहाँ के लोग (कन्यायों) के भविश्य तक अमंगल को काटते है दुर करते है, के जो राजा जो प्रताड़ना राजकन्या शान्ता के साथा सम्पुर्ण राज्यवासी ने भोगा है पुनर उसकी पुनरावृत्ती ना हो, ना ही हमारी कन्या कि विवाह में ही कोइ व्यवधान होना आये। सब कुछ स्वच्छल और सामान्य रुप से हो जाये। तभी क्योंकि राजा मोकपाद और राणी वत्रिर्णी की एक मात्र कन्या शान्ता पित्रगृह में पुष्पिता हो गइ थी और ये बखेड़ा खड़ा कर दिया या समाज के कर्ण धारो ने और अंगदेश को समाजच्युत कर दिया। हुक्का पानी बंद कर दिया, समाज से अलग कर दिया। ना कोइ तुम्हारी लड़की लेगा और ना कोइ

तुमको लड़की देगा। तो ये समस्या तो बहुत ही बड़ी थी। ना तो राज कन्या की ही व्याह हो रहा, ना ही प्रजा में कोइ व्याह कर पा रहा था। उसके चलते प्रजा में पलायन करने की भावना जाग्रत हुइ और देश छोड़ छोड़ कर पलायन करने लगे। बाहरी राज्यों मे जा कर बसने लगे। परिणाम स्वरुप अंगदेश राजा मोकपाल का राज्य पुरुष विहीन हो गया जो बचे कुचे थे पुरुष वो वृद्ध, अपाहिज, अपंग, जो ना ही समाज के लिए कारगर थे। नाही वो समाज को विस्तार ही कर पा सकते थे। और उसी का परिणाम युँ हुआ के अकाल दृश्य परिस्थिति पैदा हो गइ।

तब जाकर राजा मोकपाद मे ढीन्ढोरा पिटवाया के जो कोइ भी, इस समस्या का समाधान कर सकेगा उसे राजा मोकपाद अपना आधा राज्य ही दान कर देगें। लेकीन दकियानुसी रिवाज और अंधविस्वास के चलते कोइ साहस ना कर पाया के राज कन्या को व्याहे और सृष्टि करे।

इसि बीच एक बृद्धा ने, कुछ दिनो परान्त राज दरबार में आ कर राजा से कहती है, के वो इस समस्या का समाधान कर सकती है। तब राजा मोकपाद ने कहा के तुम वो कैसे करोगी, अगर तुमने ये समस्या सुलझा देते हो तो जो कहोगी जैसे कहोगी, जो मागोंगी मैं तुम्हे देने को तैयार हुँ। कहो मुझे क्या

करना होगा, अथवा तुम मुझसे क्या मागती हो। उस बृद्धा ने कहा, राजन मुझे कुछ नही चाहिये अपने लिए। आप हमारे अन्नदाता है। राजा है। ये केवल आप अकेले की समस्या नही है। हम प्रजाका भी हिस्सेदारी है इसमे। समान भोगीदार है। बस हमेसा मुझे आप कुछ कन्यायें सुन्दर सी दे और आने जाने के रास्ते का खर्चा, खाने पीने का इन्तजाम कर दे। यहाँ से बर्तमान के उत्तर पुर्व से विधांचल पर्वत के तीर, नर्मदा नदी के पार में ऋशि विभाडक मुनि का आश्रम है, वहाँ तक आने जाने की सारी व्यवस्था कर दिजीये आप, मैं इस समस्या को मिटा दुगीं, मैंने ध्यान में देखा है। अपनी जादु विद्या के द्वारा जाना है के इस समस्या का समाधान वही से होती है। तब राजन ने एक स्वर्ण तरी (सोने की विशाल नाव) उसको उपलब्ध कराइ और उसमे खाने पीने के सारे सामान डलवा के कुछ सुन्दरी उनके हवाले कर दी। और वह स्वर्णनाव विन्दाचल पर्वत के तराइ की ओर, तिस्ता, ब्रह्मपुत्र आदि नदी और नद के जरिये चल पड़ी नर्मदा नदी की ओर कुछ समय उपरान्त के बुढिया उन

दस बारह कन्यायों को लेकर नर्मदा नदी के तीर विन्दायाचल पर्वत के तराइ मे ऋषि विभाण्डक के आश्रम के समीप, फिर छल से और जादु विद्या से ऋषि पुत्र शृंग मुनि को मोहिणी मन्त्र के

द्वारा बड़ा कर अंगदेश के लिए ले आये।

अब हमारे लिए समझने और सोचते के साथ शोध का विषय है। क्यों अंगदेश के महाराजा ने ये इजाजत उस बुढिया को दी, क्या प्रयोजन एक जाति के (मानवजाती) कन्यायों को (एक से अधिक दस बारह अथवा एक काफिला) अन्य जाति यहाँ अन्य जाति का उल्लेख मैं इस लिए कर रहा हुँ की शीश्य शृंग मुनि आधा अर्थात पिता मानव, अध अर्थात माता पशु थी। अर्थात के सारा विषय ही सृष्टि के कारण के उपर आघारित है। जिसका वर्णन मैं यहाँ करने मे स्वबन्ध और विस्तारित रुप में असमर्थ हुँ। क्योंकि इन सब को सु व्यवस्थित और आदि रुप मैं लाने कि लिए अभि भी कुछ तो दो एक, गवाह, साख्य अभि भी अन्दरुनि इलाकों में है।

अनको तलाश कर उनके साथ बैठक कर तर तर एक एक बात निकाल कर उनको स्थिर रुप मे लाने हेतु कुछ रुपयों की आवश्यकता होती है। और वह मेरे पास नही है।

अगर यह एक लाख की राशी कुछ पाँच लाख की करीब तक पहुच जाये तो और भी बल्की बहुत ही साफ छवि कारण अद्देश्य आदि की व्याख्या कीया जा सकता है। अतएब महाशय से अनुरोध करता हुँ के एक लाख की राशी को बढ़ा दिया जाये अगर

सम्भव हो।

बहर हाल मैं अपने विषय बस्तु पर आता हु। के हुदुम पुजा के पालन मैंने पहले ही कहा है, के कही परंमरा है तो कही प्रथा, अब परंमरा तो जिन समाजो मे है, वहा तो ये चली आ रही है, एक परंमरा के रुप मे। लेकीन प्रथा मे, चाहे वो उसि कारण की वहज से रही है। उसमे जगह जगह और वर्ण समुदाय के माताबिक कुछ कुछ परिवर्तन और सहुलियत के अनुसार नीयम नीति आदि का सशोंधन और समवेश कर के उसि का प्रचलन सुरु किया गया।

मसलन आसाम प्रदेश के पश्चिमी हिस्से मे, जो पुजा के रुप में (हुदुम पुजा) किया जाता है। असका उद्देश्य प्रकाश करते है, वर्षा का प्रयोंजन क्यों है, वृष्टिकी आवश्यकता किस लिए, सृष्टि, फसल के लिए बात सत्य है। सृष्टि, ना सिर्फ आम लीचि, कटहल, आलु, बैगन, धान गेहुँ। सृष्टि वंश, मानव भी पड़जाते है।

इनके कहने का अनुसार या अथवा ये पुजा है, कुवारीयों का, लेकीन वृष्टि कराने हेतु यहाँ के लोग यहा की जवान विधवायें २० से ४५ की ही, विधवाये करती रही है। रात को मध्यरात्री को सुनसान पाहाड़ नदी के किनारे, जहाँ एक मात्र अर्ध विकसित पुरुष ही का समावेश हुआ करता था,क्यों, बल्कि सभी औरतें हुआ

करती थी। तो आज के युग मे ये तफतीश अर्थात खोजबिन की विषय है। जिसे आज लोग उलंग नृत्य कहते है। कुछ लोग और एक तरफ कर लोग सही भी है। क्यों की उस मध्यरात्री को जो औरतें उलंग हो कर अश्लील शब्दों का व्यवहार कर के पुजा करती थी, नृत्य, गीत और वासना परीपुर्ण भगिंमाय करती किया करती थी। चुकि आज ये वाली पुजा का प्रचलन नही है। क्योंकि बर्षा, बारिष ना भी हो तो सैलो अर्थात पाम्प मशिन से काम चल जाता है। और रहा सवाल शारिरिक पिपासा को शांत करने की तो समय के चलते अब विधवायें हो या कुवारी कन्या चाहै शादि शुदा। समाज में बहुत परिपर्तन आ चुका है। और आज के तारिख मे तो असम्भव ही नही है। बरण सहज हो गया है। पुरुष तो आदिकाल से ही एक मात्र राज करते आये है। अपने हवस की आग बुझाने के लिए उसमे नये निमीत्त सौन्दर्यता लाने के लिए बहुत कुछ किये थे। जैसे देवदासी, नदी कोठा, बाइजी इसके अलावा मुह दिखाइ, आर्शिवाद, जैसे कुछ प्रचलन समाज मे थी, जो आज लुप्त हो चुकि है। उस रुप मे आज कि तारिख मे मोवाइल, फेसबुक, व्हाटसअप और भी क्या-क्या। मै नये तरीके नया उत्तसाह नये नियम का व्यवहार कर रहे है। लेकिन सेक्स के लिए मानव जीवन मे सबसे प्रधान सबसे जरुरी, सबसे आवश्यक है सबसे कार्यकरी और प्रयोजनीय विषय ही सेक्स।

सेक्स मानव ही नही, हर प्राणी जीवन मे सेक्स, वासना, एक बाधित क्रिया ही है। और सेक्स के बिन संसार मे सृस्टि भी असम्भव है। हाँ लेकिन मानव सभ्यता के चलते सामाजिक, पारिवारिक और धर्मा अनुसार जाति अनुरुप, इसके भी रुपों मे परीवर्तन है। भिन्नता है। लेकिन घुम फिर के वही, धारिणी और स्थापन, सींचन। अर्थात स्त्री जाति सदैव ही मन में एक इच्छा, अभिलासा, आकाक्षा लिए रहती है के वो समाज, जाति, परिवार और अपने लिए भी कुछ करे, समाज का विस्तार, परीवार को बढ़ोतरी, देश का वृद्धि दे, मातृत्व का आनन्द सुखभोग करे, वात्सल्य प्रें के साथ क्रिड़ा करे, खेले। नारी जाति स्त्री लिंग चाहे वो पशु हो, पक्षी हो अथवा मानव, सभी में सृष्टि की ही कल्पना होती है। हमें देखने को मिलता है। कभी कभी, के एक बहुत ही सुन्दर नारी का साथी (पति) बहुत ही भद्दा काला कलुट विकृत है, लेकिन वो नारी उसके साथ प्रशन्न है। प्रश्न उठता है, क्यों है कैसे?

इससे एक बात साबित होता है कि रगं रुप का स्थान यौवन के बाद ही है। हाँ जैसे मानव समाज मे। दो खुबसुरत लड़का-लड़की आपस मे प्रेम कर एक हुए फिर कुछ दिनों मे विच्छेद, ऐसा भी होता है। तो इससे भी हम जान सकते है, के वासना

तृप्ती एक अलग ही बस्तु है। मन और शरीर के मिलन का संन्धी स्थल मे उत्पन्न हुइ एक क्रिया जिसे प्रेम कहते है, लोग मेरी नजर मे एक क्रिया है, जो मस्तिस्क मे बैठ गयी है।

दरअसल ये हुदुम पूजा का प्रचलन जो शुरु हुआ एक मजबुरी तो थी, लेकिन ये मानव समाज में व्याप्त कुसंस्कार, रीति नीति नियम के प्रति एक आन्दोलन अथवा आवाज है। जो सदियों पहले ही हो चुकि है। क्योंकि नारी, सदैव चाहीत है। मातृत्व का आनंद, जिससे वचित आज के समाज मे हमारे भारत देश के कइ राज्य, भुक्त भोगी है। जहाँ आज नारी संख्या कम हो गइ है, और कुछ लोग समझ पा रहे है के पैसा दौलत नही एक नारी चाहिये, प्रजनन हेतु। अपने वंश की धारा को बरकरार रखने हेतु। केवल मात्र पुत्र संतान पैदा कर के आज देखा जा रहा है कि वंश परीवार समाज, का अत्थान केवल मात्र पुरुष से नही हो सकता है। नारी जाति ही है जो सृष्टि को साकार रुप प्रदान कर सकती है।

और आज कइ राज्यों मे अब जाति बर्ण की बन्धन का समस्या नही है। अब माहरे ना वंश की फिकार लगी है।

महरे कौम, बिरादरी, राज्य मे तो लड़की ना के बराबर हो

गयी। किसकी लड़की से शादि करे। ताकि हमारी वंश की रक्षा हो सके। समाज की कुछ कु-संस्कार दकियानुसी विचार, सोच, लालच के फल स्वरुप ही थे परिस्थिति उत्पन्न हुइ है।

सदीयों पुर्व भी यही परीस्थिति उत्पन्न हो गइ थी फल स्वरुप एक युग बारह बर्ष यही यातना भोग किया था राजा मोकपाद और देश और उसकी प्रजा। तब तमाम कोशिश,यत्न चेष्टा कर विफल होने के पश्चात ही, एक सुलभ मार्ग एक समाधान मिल का और सभी उसे राजा ने प्रजा ने ग्रहण किया।

मैं तर्क से परे सोच और सोध से मिलि जान कारियों के निकल के आधार पर ही ये सब बाते प्रकाशित कर रहा हाँ। अथवा किया है। हुदुम पूजा, अथवा इससे सम्बंधित क्रिया कलाय नीति नियम प्रथा चाहे कही भी (उत्तरपुर्वाचंल बर्तमान बंगाल देश ढाका तक) जहाँ भी ये पूजा अथवा ये पंरपरा प्रचलित है। सभी जगह कुवारीयों द्वारा किया जाने वाला अथवा कुवारीयों की पूजा के ही रुप मे माना पालन किया अथवा उदयापन किया जाता है।

पश्चिमी आसाम मे हुदुम पूजा जो कि राजंबशी सम्प्रदाय के बीज ही प्रचलित है, और उलंगपूजा, वृष्टि कराने हेतु किया जाता है। ये हमारे खोजबीन और शोध ये बताता है की वृष्टि कराने हेतु,

[illegible] হইল [illegible] ।
পিতা [illegible] হইল [illegible] ॥
তুমি [illegible] পিতা [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] আমি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
কি [illegible] ।
[illegible] ॥
কি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] পিতা [illegible] ।
[illegible] ॥
কি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] নাহি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] নাহি [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] পিতা, [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

যদি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
তুমি [illegible] ।
[illegible] পিতা [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] তুমি ॥

● [illegible]
[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] পিতা [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

ये पुजामात्र एक बहाना है। बास्तव मे इस सीजन मे ना सिर्फ औरतों मे मर्दों मे भी सेक्स मे ज्वार आता है और वो मचल उठते है। चाहे वर्षा हो अथवा ना हो। कही कही तो कभी कभी मेघ बरस परड़ा है। उन औरतों के गाव वासीयों के कहे अनुसार पर कभी ऐसा होता है के बारीष का नामो निसान नही होता, कोइ मेघ नही होता, इस परिस्थिति मे पुनह पूजा किया जाता है। वैसे तो पूजा करके सभी औरतें नहा धोकर नदी में वापस आ जाती है। जब औरतों (विधवा) का मन सन्तुष्ट हो जाता है तो बारिष हो या ना हो। होने पर कहती है के पूजा अच्छा हुआ ना होने पर दो चार दिनों बाद चुप हो जाति है।

भारत देश एक महान, विशाल दैश है, और इससे भी विशाल था, यहाँ कि जनता नागकिर, धर्म परायण और धर्म भीरु है। इसमें कोइ दो मत नही। यहाँ जितनें भी परम्परा हो या प्रथा मैं प्रचलित हो, सभी के पीछे, एक हादसा वजह कारण सन्निहित सलग्न है। जुड़ी हुइ है।

मैं, भारत दैश के पुर्वाचंल के पश्चिमी इलाको की लोक कला कृष्टि के उपर शोध कार्य में संलग्न हुँ, और अभि वर्तमान का विषय है। हुदुम पूजा ये हुदुम पूजा , राम जन्म अथवा रामायण के

रचना के दो, चार, दस, साल पुर्व की बात होगी, जिसका कोई, सठिक प्रमान हमे नही मिला अभि तक। लेकिन हाँ ये एक घटना जो घटित हुआ था पुर्वाचंल मे। हमारे समाज व्याप्त कुछ दकियानुसी नीति नीयमों के चलते, ये सत्य है।

जैसे के एक कन्या को अबोध अवस्था में ही यानि के जब कन्या पुष्पिता ही नही होती थी तभी नौ या दस साल के उसे बर चाहे वो १२ का हो या के बयालिस का उसके घर भेज देना अथवा शादि दे देना जरुरी था। और यहि भुल उस समय के नीति नियम के चलते हो गइ थी। पुर्वाचंल के राजा मोकपाद से और उनको बतौर सजा समाजच्युत कर दिया गया। देखिये विधि का विधान के। तब ना किसी के दिमाग में आया, और ना कोई सोच सका के हम अपने राज्य में किसि को भी अथवा एक युवक को कन्या के साथ विवाह देकर सामाजिक क्रिया को पुर्ण करे। उँच नीच का विचार, जाति प्रजाति का चुनाव, कैसे करे। यहाँ कुछ ऐसी, दकियानुसी मानसिकता के शीकार थे। एक तरफ तो मजबुरि मे, एक अर्ध पशु जाति को अपना सब कुछ सौप दिया। सिर्फ और केवल मात्र प्रजनन, सृष्टि, वंश स्वार्थ समाज के हीतार्थे।म

शिश्य मुनि शान्ता, राजकुमारी संग और कुछ अंगदेश के कन्यायों के साथ शादि, विवाह करने के उपरान्त यहाँ से कुछ कर

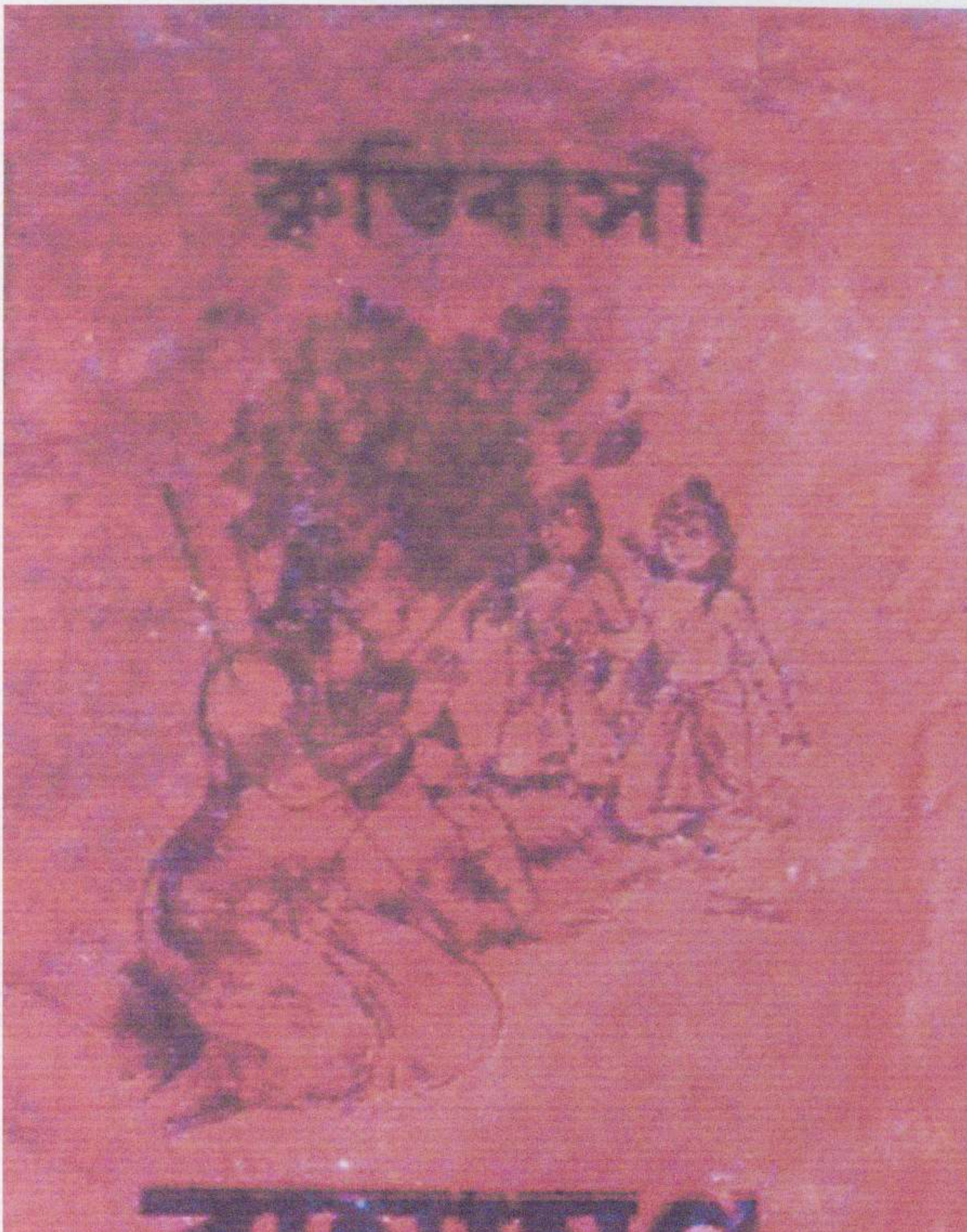
কৃত্তিবাসী
রামায়ণ

[illegible] সে তুমি রাজা, তোমার [illegible] ।
[illegible] বলিয়া [illegible] ॥
[illegible] বলিলেন, কর যে [illegible] ।
[illegible] [illegible] [illegible] ॥
[illegible] দেখে বড় [illegible] ।
[illegible] হয়, বড় যে দেখে [illegible] ॥
[illegible] পণ্ডিতের কথা [illegible] ।
[illegible] বলিয়া [illegible] ॥

● [illegible] [illegible] বিবরণ
[illegible]

[illegible] বলেন, [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] [illegible], [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] [illegible] বিবরণ [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] যদি তুমি [illegible] ।
[illegible] বিবিধ [illegible] ॥
[illegible] [illegible] হইল [illegible] ।
[illegible] হইল [illegible] ॥
[illegible] দেখিয়া [illegible] ।
[illegible] থাকে, [illegible] ॥
[illegible] রাজা না করিল [illegible] ।
[illegible] [illegible], বড় বড় [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] দিয়া দিয়া [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] করি [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] হইয়া তুমি [illegible] ।
[illegible] রাজা [illegible] ॥

[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] যদি [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] তুমি, [illegible] ॥
তুমি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] বিবরণ তুমি ।
[illegible] ॥
[illegible] তুমি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] করি [illegible] ।
[illegible] তুমি, [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
এই কথা [illegible] ।
[illegible], তুমি [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] রাজা [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥
[illegible] তুমি [illegible] ।
[illegible] [illegible] ॥

[illegible] ছিল [illegible] মনে ।
[illegible] কাঁদিয়া সে দিলেন দুখিরে ॥
[illegible] ছিল সে [illegible] ।
[illegible] দিলেন [illegible] ॥
[illegible] দুখি [illegible] ।
[illegible] করি [illegible] ॥
[illegible] কহে, আমি কি [illegible] ।
[illegible] না করি [illegible] ॥
দুখি বলে [illegible] জীবন ।
[illegible] আমি [illegible] ॥
[illegible] দিলেন দুখিরে ।
[illegible] উপরে ॥
[illegible] দুখি [illegible] ।
দুখি বলে, কিছু আমি করিব [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] দুখিরে [illegible] ॥
দুখি বলে, আমি [illegible] জীবন ।
[illegible] করিব [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
দুখি বলে, [illegible] কোথা [illegible] নাই ।
[illegible] সঙ্গে যাই ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
দুখি বলে, [illegible] ।
তোমরা [illegible] আমি সঙ্গে যাই ॥
[illegible] দুখির [illegible] ।
[illegible] ॥
কাঁদিয়া দুখির [illegible] ।
কেহ কেহ [illegible] ॥
দুখি [illegible] ।
দেখিয়া দুখির [illegible] ॥

কোন [illegible] ।
কেহ না [illegible] ॥
কেহ না [illegible] ।
কেহ না [illegible] ॥
দুখি কহে, আমি [illegible] ।
[illegible] দুখি [illegible] ॥
আমি [illegible] ।
কহিতে এ কথা দুখি [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] দুখির [illegible] ॥
[illegible] ।
কহিতে লাগিল [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] আমি ॥
[illegible] ।
[illegible] আমি ॥
[illegible] কোন [illegible] ।
[illegible] ॥
দুখি বলে, [illegible] দুখি ।
[illegible] আমি ॥
[illegible] ।
[illegible] উপরে ॥
[illegible] ।
দুখি বলে, [illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] দুখি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] দুখি [illegible] ।
[illegible] ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥

কৈকেয়ীর [illegible] [illegible] হৈল।
না [illegible] পুত্র [illegible] লক্ষ্মী হৈলা [illegible]॥
এ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]॥
রাজা কহে [illegible] [illegible] হবে।
[illegible] [illegible] পুত্র রাজার [illegible]॥
[illegible] না হবে [illegible] [illegible] [illegible] কহে।
[illegible] রাজার [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] কহে [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] বিনা [illegible] পুত্র নাহি আর॥

● কৈকেয়ী [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] বিবরণ

রাণীর [illegible] রাজা হৈল কাতর।
[illegible] বিনা আমি রাজা [illegible] [illegible]॥
এ কথায় তুমি মম নিকট [illegible]।
[illegible] রাজা হব, নাহি [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] এক [illegible] [illegible]।
[illegible] রাজার কাছে কহিল [illegible]॥
কহিলেন, [illegible] রাজা, [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible], না কহিও [illegible]।
[illegible] [illegible] পুত্র [illegible] এক জন।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] দিতে কোন্ জন পারে॥
কৈকেয়ী রাজার কাছে নিরবধি থাকে।
রাজা বড় সুখ পান কৈকেয়ী [illegible] থেকে॥
রাজার [illegible] রাণী করে [illegible]।
কহিল কৈকেয়ী রাণী রাজা-[illegible]॥
স্বামী বিনা স্ত্রীলোকের নাহি অন্য গতি।
[illegible] পুত্র দিল, [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] রাজা, [illegible] [illegible] [illegible]।
কৈকেয়ী [illegible] [illegible] [illegible]॥

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] রাজা, [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] কৈকেয়ীরে॥
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]॥
কৈকেয়ী [illegible], [illegible] রাজার [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] না [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥

● [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] বিবরণ

রাজা কহে [illegible] [illegible] [illegible]।
একবার [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] করি [illegible] রাজা [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] করি রাজা [illegible] [illegible]॥
[illegible] না হইল [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] নাহি একজন॥
[illegible] রাজার [illegible] [illegible] হইল।
একবারে [illegible] না [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] বড় দুখ।
[illegible] না [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]॥
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]।
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

गये थे। प्रस्थान कर गये थे। जो आधा राज्य मिला था महाराज मोकपाद के आर्शीवाद से उसे भी भुल कर त्याग कर।

यहाँ एक प्रश्न उठता है, की क्यों एक दुर देश के युवक के साथ ही अपने राज्य की कन्यायों को व्याह, अन्तरजातिक विवाह का प्रचलन, शुरु किया एक अच्छी बात है। ये कार्य क्यों नही अपने ही राज्य मे कर सकते थे। या नही, शायद उस समय ये बात दिमाग मे आ ही नही रहा होगा। किसि मानसिक दबाब के चलते।

शिश्य अब ये है की उसी हुदुम देब अर्थात मुनि को पुर्वाचंल में पुजा जाता है। लेकिन हुदुम पूजा एक खास पूजा के रुप मे निचल अथवा पश्चिमी आसाम मे जो किया जाता है। वर्तमान मे। तो बोलने और कहने को मे पूजा कुवारी कन्यायों का है। लेकिन करती है। विधवायें (जवान) क्यों? मेरे खयाल से, ये राजबंशी, क्षत्रीय समुदाय में। जिनके पुरुष, योद्धा हुआ करते थे। और युद्ध मे मारे जाते थे। तब उनकी विधवायें ही ये पूजा किया करती था। क्योंकि वो मौसम ही ऐसा था अथवा होता था। जब युवक युवती मे वासना की उत्तेजना होना एक प्राकृतिक क्रिया होती है। कहना गलत नही है। वो मौसम ही नर नारी मे उत्तेजना पैदा करती है। लेकिन समाज के नीति नियमों को नजर मे रखते हुए उसका

पालन करते हुए इन विधवायों ने एक रास्ता निकाल के पूजा दो पूजा करो हुदुम और यहि सिलसिला चला, और उसे तक चलता रहा। जिसमें उनकी वासना तृप्ति कुछ हद तक पुर्ण हो जाती थी, सन्तुष्टि मिल जाया करती थी। खुश हो लिया करते थे।

इन्होंने नकार नही ही। के ये पूजा कुवारी पजा है। लेकिन विधवाये क्यों करती है। ये स्विकार अथवा स्पष्टिकरण नही दे रही या दे रहा। कोइ उसका कारण भी अंध विस्वास और डर के लोक कथा के अनुसार भी कुछ बातें स्पष्ट है। मानव सभ्यता मे मानव जाति मे ना सिर्फ हिन्दु अपितु अन्त धर्म मे कहे तो इस्मामिक।

हुदूम पूजा मंच में

गोवालपरीया अंलकार

पुष्पिता कन्या का शादि हुदूम राजा के साथ
(केले के पेड़ के साथ)

प्रथम विवाह

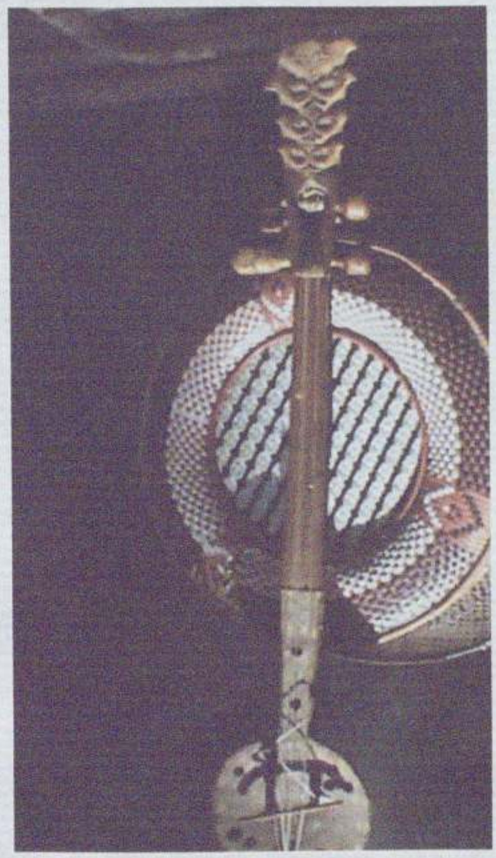

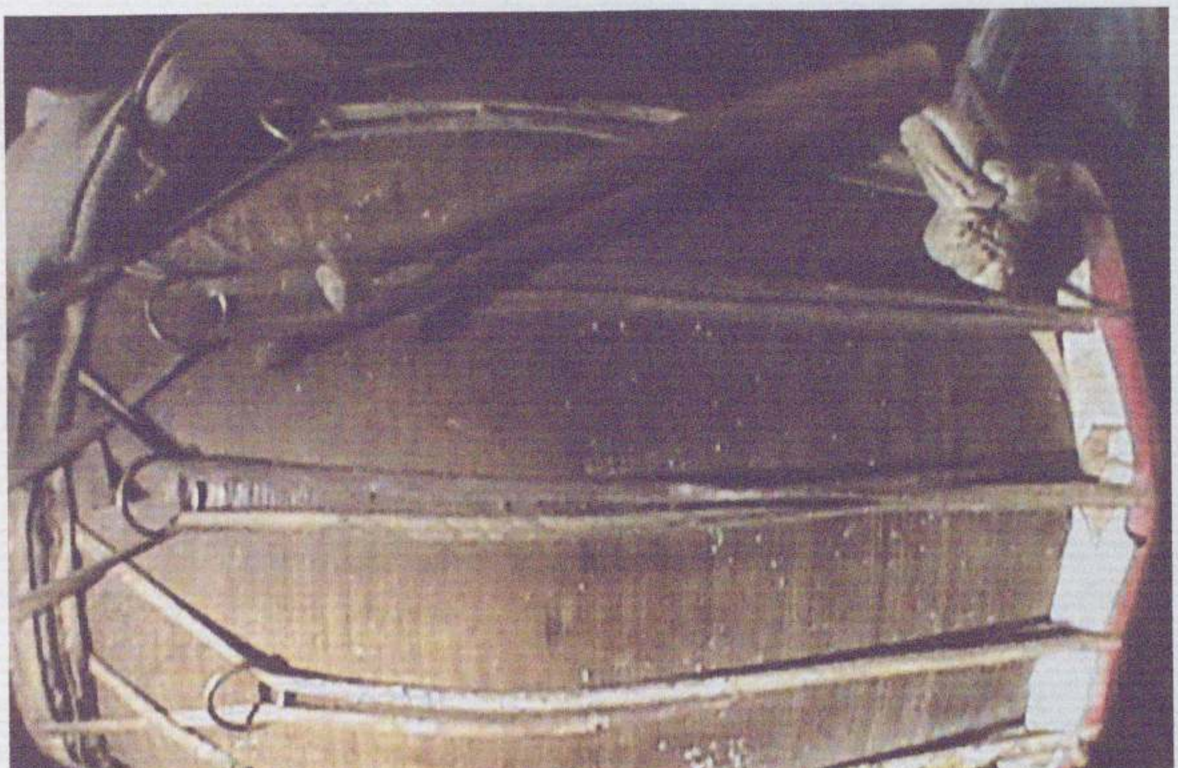

गोवालपरीया वाद्य यन्त्र